

ҚАЗАҚСТАННЫҢ ІРІ САЛЫҚ ТӨЛЕУШІЛЕРІНІҢ ESG ҚАҒИДАТТАРЫ МЕН ТҰРАҚТЫ ДАМУҒА БЕЙІЛДІЛІГІНЕ ШОЛУ

«ESGQ рейтингтік агенттігі» ЖШС

Астана қ., 2025 жылғы 31 қаңтар

Аталған шолу «ESGQ рейтингтік агенттігі» ЖШС-нің өзіндік әдіснамасы негізінде құрастырылған ірі салық төлеушілердің ESG қағидастарына беріктігіне сараптамалық пікір болып табылады. Бұл құжат тек ақпарат беру мақсатында ұсынылады және компаниялардың кредит алу қабілеті мен кез келген басқа міндеттемелерін орындауына баға бере алмайды, сондай-ақ инвестициялық ұсыным болып табылмайды.

МАЗМҰНЫ

ESGQ СӘЛЕМДЕСУ СӨЗІ	4
ҚБТУ СӘЛЕМДЕСУ СӨЗІ	5
1. ҚЫСҚАША СИПАТТАМА МЕН НЕГІЗГІ НӘТИЖЕЛЕР	6
2. ӘДІСНАМАНЫҢ СИПАТТАМАСЫ	7
3. ЖАЛПЫ ТАЛДАУ	10
“Е” БЛОГЫ – ЭКОЛОГИЯЛЫҚ ЖАУАПКЕРШІЛІК	14
“S” БЛОГЫ – ӘЛЕУМЕТТІК ЖАУАПКЕРШІЛІК	15
“G” БЛОГЫ – КОРПОРАТИВТІК БАСҚАРУ	16
КОМПАНИЯЛАРДЫҢ БҰҰ ҰЛТТЫҚ ОДМ ҚОСҚАН ҮЛЕСІ	17
4. ШОЛУҒА ПІКІР (НУ)	20
5. ESG-РЕЙТИНГТЕРДІҢ ҚАЗАҚСТАНДЫҚ БИЗНЕСТІҢ ҰЗАҚ МЕРЗІМДІ СТРАТЕГИЯСЫНДАҒЫ РӨЛІ (ҚБТУ)	23
6. ҰСЫНЫМДАР	26
7. ESGQ-ДІҢ ҚОСЫМША ТАЛДАУ ҚҰРАЛДАРЫ	27
1-ҚОСЫМША. КӨШБАСШЫЛАР ТІЗІМІ	28
2-ҚОСЫМША. САЛАЛЫҚ ТОПТАР БОЙЫНША ОЗЫҚ КОМПАНИЯЛАР ТІЗІМІ	30

Суреттер тізімі

1-сурет. Меншік формасы бойынша жіктеу	10
2-сурет. Мемлекеттік меншіктегі компанияларды жіктеу (квазимемлекеттік немесе жеке)	10
3-сурет. Меншік формасы бойынша жіктеу	10
4-сурет. Салаларға компания саны бойынша талдау	11
5-сурет. Компаниялардың жалпы балы	12
6-сурет. ESG және ТДМ аспектілері бойынша жалпы балл	12
7-сурет. Жалпы баллдың салалық топтар бойынша жіктелуі	13
8-сурет. Баллдардың салалық топтардың экологиялық аспектілері бойынша бөлінуі	14
9-сурет. Баллдардың салалық топтардың әлеуметтік жауапкершілік бойынша бөлінуі	15
10-сурет. Баллдардың салалық топтардың корпоративтік басқару бөлігіне байланысты жіктелуі	16
11-сурет. Салалық топтардағы ТДМ бөлігіндегі баллдар бөлінісі	17

Кестелер тізімі

1-кесте. Салалар мен сала секторлары	11
2-кесте. Қазақстанның ірі салық төлеушілерінің ESG қағидаттары мен тұрақты дамуға бейілділігі бойынша көшбасшылар тізімі	28
3-кесте. Мұнай-газ саласы	30
4-кесте. Энергетика саласы	30
5-кесте. Тау-кен өнеркәсібі	31
6-кесте. Көлік және логистика	31
7-кесте. Қаржы секторы	32
8-кесте. Басқа салалар	32

Ерлік Қаражан
ESGQ
рейтингтік агенттігінің
директоры

Құрметті әріптестер, достар және серіктестер!

Біз сіздерге Қазақстанның ірі салық төлеушілерінің 2024 жылы ESG және орнықты даму (авторлық құқық объектісі)¹ қағидаттарына бейілділігін зерттеуге арналған **ESGQ рейтингтік агенттігі** дайындаған жаңа палдамалық шолуды ұсынуға қуаныштымыз. Бұл жоба жемісті халықаралық ынтымақтастықтың нәтижесінде іске асты. Жұмыс барысына **ESGQ қызметкерлері**, сондай-ақ Қазақстанның екі жетекші университеттерінің өкілдері қатысты.

2025 жылы жарияланған шолу 2024 жылғы деректерге негізделген және Қазақстан экономикасының нақты секторындағы кәсіпорындардың өздерінің жария коммуникациялық ресурстарын — корпоративтік сайттарды және басқа да тиісті материалдарды пайдалана отырып, ESG және тұрақты даму қағидаттарымен өзара іс-қимыл жасауына негізделген. Талдау жүргізу үшін алдыңғы зерттеулерде сәтті сынақтан өткен ESGQ агенттігінің авторлық әдістемесі қолданылды (біз оны төменде егжей-тегжейлі сипаттаймыз). 50 жетекші компания талданған 2023 жылғы шолудан айырмашылығы, бұл жобада біз қатысушылардың ауқымын кеңейттік. Іріктемеге Қазақстан Республикасы Қаржы министрлігінің Мемлекеттік кірістер комитеті ұсынған ірі салық төлеушілер туралы деректер негіз болды.

Осы зерттеуді әзірлеу мен іске асыруға қатысқан барша жандарға шынайы алғысымды білдіремін. Бұл жоба сіздердің кәсіби біліктеріңіз, қолдауларыңыз бен ортақ күш біріктірудің нәтижесінде іске асып, өз жемісін берді.

Ерекше алғысымызды **Қазақ-Британ техникалық университетінің** оқытушылары мен қызметкерлері: *Лаумулин Шоқан Тұрарұлына, Каршалова Алма Дамерқызына, Омарова Назым Маратқызына*, сондай-ақ олардың ҚБТУ ESG Lab-тағы әріптестері *Мұхамедова Карина Рүстемқызына, Сырлыбаева Бэла Рашидқызына* және *Бөлегенова Жанна Мақсұтқызына* білдіреміз.

Талдау жұмысы мен материалдарды әзірлеуге белсенді қатысқан ҚБТУ студенттері *Ақылжанова Шұғыла Бауыржанқызы, Асылбек Мухамедали Алмазулы, Атайбекова Айгерім Мұратқызы, Балығалпар Мұрат, Ерболатова Альбина, Әбен Айым Ерланқызы, Жаденова Тарбия Габитқызы, Жақсылық Назгүл Сержанқызы, Жаркынова Аружан Армановна, Жумабек Саяна Қайратбекқызы, Жұмаш Жансая Ержанқызы, Қайратқызы Акерке, Қайыржанова Дильназ Серікқызы, Маханбетәлі Ақпейіл Олжасқызы, Мелдешұлы Сағынғали, Нурғалиева Каракоз Алишеровна, Нүсіпқожаева Айзада Қанағатқызы, Нұрмағамбетова Шынар Берікқызы, Өмірәлі Назым Талғатқызы, Сағимбаева Динара Қанатқызы, Сафиянова Арайлым Сериковна, Сейтбеков Кадыр Бахытович, Смагулов Айзат Маратұлы, Тұрағал Нұрберген және Шарипова Әдемі Дәулетқызы* зерттеуге елеулі үлес қосты.

Сонымен қатар біз **Назарбаев Университеті** мен саяси ғылымдар және халықаралық қатынастар кафедрасының профессоры, доктор *Джессика Неафиге* жобаға жетекшілік жасағаны және белсенді қатысқаны үшін ризашылығымызды білдіреміз. Университет студенттері — *Асқатова Айғанымға, Лайчинов Азизге, Мавлетова Сабинаға* және *Төлегенова Әсемге* талдау жұмыстары мен зерттеуді әзірлеуге қосқан үлесі үшін алғыс айтамыз.

Ерлік Қаражан,
ESGQ рейтингтік агенттігі

¹ 2023 жылғы 25 қыркүйектегі №39221 авторлық құқықпен қорғалатын объектілерге құқықтардың мемлекеттік тізіліміне мәліметтерді енгізу туралы куәлік, объектінің атауы "Қазақстанның ірі салық төлеушілеріне олардың ESG қағидаттарына бейілділігі тұрғысынан шолу", ESGQ рейтингтік агенттігі.

Маратбек Ғабдуллин

**«Қазақ-Британ техникалық университеті» АҚ ректоры
(Басқарма Төрағасы)**

Құрметті әріптестер, серіктестер және тұрақты даму бастамаларының қатысушылары!

2060 жылға дейінгі көміртегі бейтараптығына қол жеткізу стратегиясы шеңберінде Қазақстан ұлттық экономиканың барлық секторларына және бизнестің барлық субъектілеріне әсер ететін жоғары елдік міндеттемелер қойды. Осыған байланысты экологиялық заңнаманы қатаңдату компаниялардан экологиялық жауапкершілікті арттыруды және ресурс үнемдейтін инновациялық шешімдерді енгізуді талап етеді, бұл ғылым мен бизнес арасындағы ынтымақтастық үшін кең мүмкіндіктерге жол ашады.

Компаниялардың әлеуметтік жауапкершілігінің маңызы да артып келеді. Бүгінде бизнестен әлеуметтік әділеттілікті қамтамасыз етуде, еңбек жағдайларын жақсартуда және жергілікті қоғамдастықтарды қолдауда тиімді шешімдер күтілуде. Бұл талаптар ESG қағидаттарын енгізу арқылы тұрақты даму бизнес стратегияларының ажырамас бөлігіне айналатын корпоративтік мінез-құлықтың жаңа моделін қалыптастырады.

Біз мемлекеттің, бизнестің және ғылыми-білім беру орталықтарының бірлескен күш-жігері осы сын-тегеуріндерді еңсеруге және келесі ұрпақтың тұрақты дамуы мен жоғары өмір сүру деңгейін қамтамасыз етуге мүмкіндік беретініне сенімдіміз.

Қазақстан-Британ техникалық университеті (ҚБТУ) еліміздің жетекші техникалық жоғары оқу орындарының бірі бола отырып, өз миссиясын ESG-қоғамды трансформациялауға белсенді қатысудан, оның ішінде тиісті білім беру бағдарламаларын әзірлеу және студенттердің, қызметкерлер мен серіктестердің экология, әлеуметтік жауапкершілік және корпоративтік басқару салаларындағы білімдері мен дағдыларын қалыптастыруға бағытталған іс-шараларды өткізу арқылы көреді.

Біз білім, ғылым және инновация тұрақты болашақты құруда шешуші рөл атқаратынына сенімдіміз.

Осы міндеттерді шешу мақсатында ҚБТУ зерттеу жүргізу, тренингтер ұйымдастыру және барлық мүдделі тараптарға консультациялық қолдау көрсету үшін платформа болатын ESG-құзыреттер орталығын (ESG Lab) дамытып келеді. ҚБТУ-дың ESG саласындағы қызметі ESG-трансформацияның күрделі міндеттерін шешуге және тұрақты болашақты құруға үлес қосуға қабілетті мамандардың жаңа буынын қалыптастыруға ықпал етеді.

Бұл ретте ESGQ рейтингтік агенттігіне осы шолуды жасау үшін зерттеулерге қатысуға мүмкіндік бергені үшін алғыс айтқым келеді. Ол біздің студенттер мен мамандарға үлкен тәжірибе жинақтуға, сондай-ақ қоғамға қатысты тұрақты даму және ESG тақырыптары бойынша ғылыми зерттеулерді жалғастыру үшін тың материалдар ұсынды.

Ұсынылған материал сізді тұрақты тәжірибелерді біріктірудегі келесі қадамдарға ынталандыратынына шын жүректен үміттенеміз. ESG – бұл бизнестің беделін көтеру және инвестиция тарту құралы ғана емес, сонымен қатар компания үшін де, жалпы қоғам үшін де ұзақ мерзімді құндылықтар құру жолы.

Құрметпен,

М.Т. Ғабдуллин

1. ҚЫСҚАША СИПАТТАМА МЕН НЕГІЗГІ НӘТИЖЕЛЕР

Ірі салық төлеушілердің тізімі бойынша ESG қағидаттарын ұстану және ESGQ авторлық әдіснамасы бойынша тұрақты даму бөлігінде зерттеуҚБТУ мен Назарбаев Университетінің қатысуымен жүргізілді. Әдіснама деректердің өзін талдамай, компаниялардың ресми онлайн-ресурстары арқылы байланысқа назар аударады. Алайда ашықтық пен мүдделі тараптармен өзара әрекеттесу қағидаты өте маңызды. Студенттердің қатысуы Қазақстанның ірі салық төлеушілерінің азаматтық қоғаммен және сарапшылармен деректерді бөлісуге қаншалықты дайын екендігін тексеруге мүмкіндік берді.

356 компанияның 55-і (15%) квазимемлекеттік мәртебеге ие, ал 301-і (85%) жеке компаниялар. Меншік нысандары бойынша: 194 компания (54%) жауапкершілігі шектеулі серіктестіктер (ЖШС) ретінде тіркелген, 145 (41%) акционерлік қоғамдар (АҚ) және 17 (5%) меншіктің басқа нысандарына жатады. Олар шамамен 20 саланы білдіреді.

Талдау салалық көшбасшыларды тұтастай және жекелеген аспектілер бойынша анықтауға мүмкіндік берді. Жалпы әдіснама бойынша анықталғаны:

- **компаниялардың 75%-ның жалпы балы мүмкін болатын 22-ден 7.5-тен аспайды,**
- **190 компания шектеулі немесе толық емес деректерді ұсынады,** ал 114 компания ESG және тұрақты даму саласындағы жұмысы туралы ақпаратты мүлдем жарияламайды,
- барлық компаниялардың **52-сі ең жоғары рейтингтерге ие болды (13-тен 22-ге дейін),** олардың ресми сайттарында ESG және тұрақты даму мақсаттары (ТДМ) туралы ауқымды ақпарат береді.

Нәтижелер ұпайлардың айтарлықтай өзгеруін көрсетеді, бұл барлық компаниялар бірдей есеп бермейтіндігін, кейбір компаниялар толық ақпарат берген жағдайда кейбірінің еш мәлімет көрсетпейтіндігін айғақтайды.

Экологиялық аспект жетекші компаниялардың орташа компанияға қарағанда өздерінің экологиялық жұмыстары туралы көбірек ақпарат бергенін көрсетті.

Әлеуметтік балл барлық санаттар арасында ең жоғары болды. Алайда, Қазақстанда жетекші компаниялар мен орта компания арасында айтарлықтай алшақтық байқалады. Жалпы компаниялар басқа санаттармен салыстырғанда өздерінің әлеуметтік қызметтері туралы көбірек ақпарат берді.

БҰҰ-ның Тұрақты даму мақсаттарына (ТДМ) қосқан үлесі бойынша баллдар ең төмен болып шықты. Бұл көптеген компаниялардың ең аз ақпарат беретіндігін немесе ТДМ-ға қосқан үлесі туралы деректерді мүлдем жарияламайтынын көрсетеді. Бірнеше компания ғана тұрақты даму мақсаттарын өздерінің бизнес стратегиясына біріктіреді және БҰҰ белгілеген ТДМ-ға қол жеткізу үшін нақты күш-жігерді көрсетеді.

Компанияларды корпоративтік басқару туралы ақпаратты ашу және жариялау бойынша көрсеткіштер төмен болып қалуда. Компанияның корпоративтік басқаруы туралы маңызды ақпарат көбінесе корпоративтік сайттардың әртүрлі бөлімдерінде орналасқан.

2024 жылғы ESG бейінділік көрсеткіштеріне сәйкес,

- жалпы көрсеткіштер бойынша көлік-логистика секторы (авиацияны қоса алғанда) және энергетика мен экология секторы **жетекші салалар** болды.
- **ең төменгі медианалық көрсеткішті** бөлшек сауда және креативті индустриялар (бөлшек дистрибуция мен креативті бизнесті қоса алғанда) көрсетті.

Бұл олардың ESG және SDG саласында еш қызмет атқармайтынын білдірмейді. Керісінше, бұл ұзақ мерзімді өміршеңдік пен этикалық операцияларды қамтамасыз ету үшін маңызды тұрақты даму тәжірибесі мен институционалдық құрылымдарды жақсарту үшін мүдделі тараптар мен реттеушілердің қысымының жоқтығын білдіреді.

Осы салалардағы компанияларға есеп берудің маңыздылығын және ESG туралы ақпаратты ашпау корпоративтік құнды төмендетуі, өнімділікке әсер етуі және болашақта ықтимал қиындықтарға әкелуі мүмкін екенін түсінуге көмектесу маңызды, өйткені есеп беру талаптары қатаңдау үстінде.

Шолу ұсынымдары ESG қағидаттарына тұрақты берілгендіктің маңыздылығын көрсетеді және Қазақстанда жұмыс істейтін жергілікті және халықаралық компаниялар тарапынан неғұрлым тұрақты күш-жігерді талап ету үшін мүдделі тараптар арасындағы ынтымақтастықты арттыруға шақырады.

2. ӘДІСНАМАНЫҢ СИПАТТАМАСЫ

ESG қағидаттары жаһандық мәселелерді шешуде, беделді нығайтуда және инвестицияларды тартуда маңызды рөл атқарады.

Бүгінгі таңда тұрақты даму тек тренд емес, қоғам мен инвесторлардың үмітіне жауап беретін өмірлік қажеттілікке айналды. ESG қағидаттарын енгізу компанияларға осы үмітті ақтауға ғана емес, сонымен қатар мүдделі тараптардың тұрақты өсуі мен сенімін арттыруға ықпал ете отырып, ұзақ мерзімді құндылық жасауға көмектеседі.

Қазақстанның ірі салық төлеушілерінің орнықты даму күн тәртібін іске асыруға қосқан үлесін талдау үшін компаниялардың веб-сайттарын қоса алғанда, корпоративтік ресурстарда орналастырылған ақпарат пайдаланылады. Дегенмен, жарияланған деректердің болмауы әрқашан ESG белсенділігінің жоқтығын білдірмейтінін ескеру маңызды. Көбінесе заңды тұлғалар мүдделі тұлғаларды басқа юрисдикцияларда болуы мүмкін бас компаниялардың ресурстарына бағыттай отырып, ақпараттың минималды көлемін ұсынады. Кейбір жағдайларда Қазақстанға қатысты ақпарат осындай сайттарда жеке тараулар ретінде ғана қолжетімді. Соған қарамастан, әдіснама шеңберінде, егер ұсынылған мәліметтерде жеткілікті тиісті ақпарат болса, жекелеген жағдайлар қарастырылды.

Әдіснаманың мақсаты компаниялардың ESG-тәжірибелерін тікелей бағалау емес, зерттеу кезінде өзекті деректерді қамтамасыз ететін жоғары деңгейлі талдау жүргізу болып табылады. Бұл тәсіл бизнес, мемлекеттік құрылымдар, БАҚ, қаржы институттары, реттеуші органдар, азаматтық қоғам және сарапшылар үшін құнды құрал болып табылады. Негізгі міндет-тұрақты дамудың маңыздылығы туралы құлағдар ету, ESG деректерін жариялауды ынталандыру және оларды корпоративтік күн тәртібіне енгізу. Әдіснама сонымен қатар ESG-ді талқылау және барлық мүдделі тараптар арасында тәжірибе алмасу платформасын құруға ықпал етеді.

Әрбір аспект бойынша және критерийлер бойынша бағалау балдық жүйе бойынша есептеледі, онда ақпараттың болмауы "0" (нөл) баллмен бағаланады, ақпараттың ішінара ұсынылуы "0,5" баллмен және ақпарат ашу талаптарына сәйкес келген жағдайда толық 1 балл беріледі. Бағалау критерийлерінің толық сипаттамасы төменде көрсетілген.

Экологиялық аспект (E) компаниялардың қоршаған ортаға әсерін азайту жөніндегі күш-жігерін бағалауға бағытталған. Компанияның осы бағыт бойынша алатын ең көп балл саны-6.

1. Экологиялық мақсаттардың болуы:

- 1 балл: компанияның сайтында сандық параметрлері мен қол жеткізу мерзімдері көрсетілген деректер жарияланды.
- 0.5 балл : деректер жарияланды, бірақ сандық параметрлер немесе мерзімдер жоқ.

2. Экологиялық бастамалар мен іс-шаралар:

- 1 балл: нәтижелерді, жұмсалған ресурстарды және басқа да тиісті ақпаратты қоса алғанда, бастамалардың сипаттамасы жарияланды.
- 0.5 балл: нәтижелерді немесе басқа мәліметтерді көрсетпестен тек жалпы мәліметтер жарияланды.

3. Экологиялық саясат және климаттық стратегия:

- 1 балл: саясат пен стратегия толық жарияланды және жүктеп алуға және зерттеуге қолжетімді.
- 0.5 балл: сайтта айтылған, бірақ жүктеу мүмкін емес.

4. Экологиялық менеджмент жүйелерін (ЭМЖ) енгізу:

- 1 балл: басқару жүйелері енгізілді (мысалы, ISO 14001 сертификаты).
- 0.5 балл: сайтта жүйенің элементтері көрсетілген (мысалы, экологиялық бөлімнің болуы).

5. Экологиялық деректер статистикасы:

- 1 балл: эмиссиялардың барлық түрлері (шығарындылар, төгінділер, қалдықтар) бойынша деректер жыл бойынша динамикамен жарияланады.
- 0.5 балл: деректер ішінара ұсынылған.

Әлеуметтік аспект (S) компаниялардың еңбекті қорғау, қызметкерлердің әл-ауқаты, инклюзия және қоғаммен өзара әрекеттесу жөніндегі күш-жігерін бағалауды қамтиды. Осы бағыт бойынша ең жоғары баға-6 балл.

1. Еңбекті қорғау және қауіпсіздік:

- 1 балл: компания сертификаттарды (мысалы, ISO 45001) және егжей-тегжейлі статистиканы қоса алғанда, еңбекті қорғау жүйелері туралы ақпарат береді.
- 0.5 ұпай: айтылған, бірақ егжей-тегжейлі емес.

2. Қызметкерлердің әл-ауқаты:

- 1 балл: медициналық сақтандыру, психикалық денсаулықты қолдау, корпоративтік мәдениет және т. б. бағдарламалар сипатталған.
- 0.5 балл: айтылған, бірақ егжей-тегжейлі емес.

3. Әралуандық және инклюзия:

- 1 балл: компания гендерлік құрам, мүмкіндігі шектеулі жандарды қолдау, кемсітушіліктің болмауы бойынша статистиканы ұсынады.
- 0.5 балл: айтылған, бірақ егжей-тегжейлі емес.

4. Оқыту және дамыту:

- 1 балл: қатысушылар саны, бағыттары мен нәтижелері көрсетілген оқыту бағдарламалары сипатталған.
- 0.5 балл: бағдарламалар жайлы егжей-тегжейлі айтылмаған.

5. Әлеуметтік бағдарламалар:

- 1 балл: қайырымдылық, жергілікті қоғамдастықтарды қолдау, жобалар туралы егжей-тегжейлі мәліметтер келтірілген.
- 0.5 балл: тек жалпы түрде айтылады.

6. Сыртқы стейкхолдерлермен өзара әрекеттесу:

- 1 балл: компанияның жеткізушілерге және басқа сыртқы серіктестерге қатысты саясаты туралы толық ақпарат бар.
- 0.5 балл: айтылған, бірақ егжей-тегжейлі емес.

Корпоративтік басқару (G) басқарудың ашықтығы мен тиімділігін бағалайды. Ең жоғары баға-5 балл.

Акционерлік қоғамдар (АҚ) үшін критерийлер :

1. Меншік құрылымы туралы ақпарат:

- 1 балл: соңғы бенефициарларды қоса алғанда, меншік құрылымы туралы толық мәліметтер.

- 0.5 балл: құрылым көрсетілген, бірақ бенефициарлар жоқ.

2. Директорлар кеңесінің тәуелсіздігі:

- 1 балл: кеңес құрамының 2/3-тен астамы-тәуелсіз директорлар.

- 0.5 балл: тәуелсіз директорлар 2/3-тен аз.

3. Директорлар кеңесінің гендерлік әралуандығы:

- 1 балл: кеңес құрамының 30% - дан астамы-әйелдер.

- 0.5 балл: әйелдер үлесі 30% - дан аз.

4. Тұрақты дамуға жауапты ұйымдық бірліктің болуы:

- 1 балл: органның құрылымы мен функциялары көрсетілген (мысалы, тұрақты даму комитеті).

- 0.5 балл: егжей-тегжейлі айтылмаған.

5. ESG бойынша ішкі құжаттар:

- 1 балл: құжаттардың толық тізімін көруге болады.

- 0.5 балл: зерделеу мүмкіндігінсіз берілген.

ЖШС бағалау критерийлері ұқсас, Директорлар кеңесінің орнына жоғары басшылықтың гендерлік өртүрлілігіне баса назар аударылады.

Қазақстанның тұрақты даму мақсаттарына (ТДМ) қосқан үлесі. Компанияның үлесінің максималды бағасы-5 балл.

1. ТДМ қолдау туралы мәлімдеме:

- 1 балл: компания барлық 17 мақсатты қолдайтынын мәлімдейді.

- 0.5 балл: жекелеген ТДМ қолдау.

2. ТДМ-мен байланысты жобалар:

- 1 балл: егжей-тегжейлі деректері бар жобалар сипатталған.

- 0.5 балл: жобалар туралы егжей-тегжейлі айтылмаған.

3. Тұрақты даму стратегиясы:

- 1 балл: ұзақ мерзімді мақсаттар, сандық және сапалық индикаторлар белгіленді.

- 0.5 балл: жалпы бағыттар көрсетілген.

4. Сайтта орнықты даму бөлімінің болуы:

- 1 балл: жеке бөлім ESG барлық аспектілерін ашады.

- 0.5 балл: жеке бөлім бар, бірақ ақпарат аз.

5. Қаржылық емес есептілік:

- 1 балл: есептер халықаралық стандарттарға сәйкес екі жылдан астам уақыт бойы жарияланады.

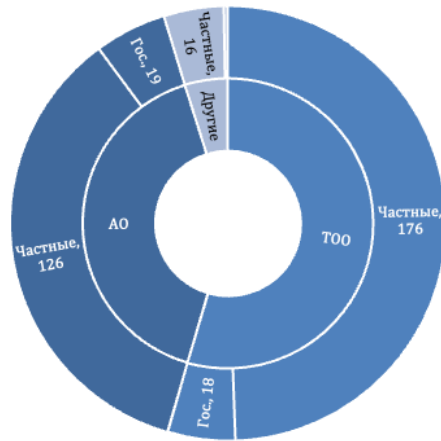
- 0.5 балл: есептілік бір жылдан аз немесе стандарттар бойынша емес.

Д-р Джессика Неафи, Назарбаев Университет

Қазақстан Республикасы Қаржы министрлігінің Мемлекеттік кірістер комитеті жариялаған ірі салық төлеушілердің мониторингіне жататын салық төлеушілердің тізбесі талдау нысанына айналды².

1-сурет. Меншік формасы бойынша жіктеу

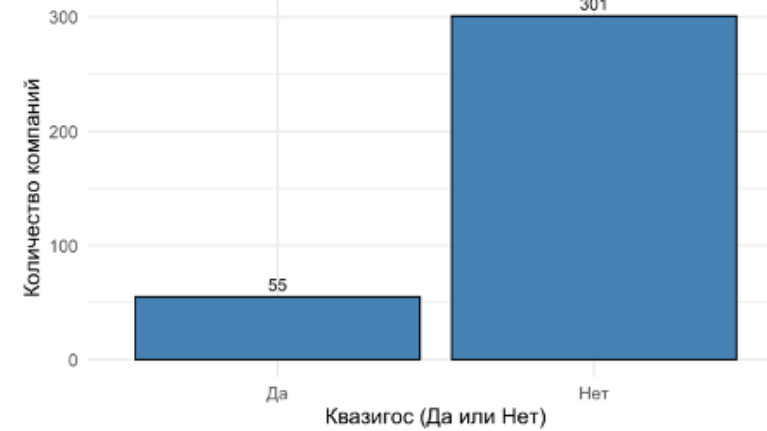

356 компанияның 55-і (15%) квазимемлекеттік мәртебеге ие, ал 301-і (85%) жеке компаниялар.

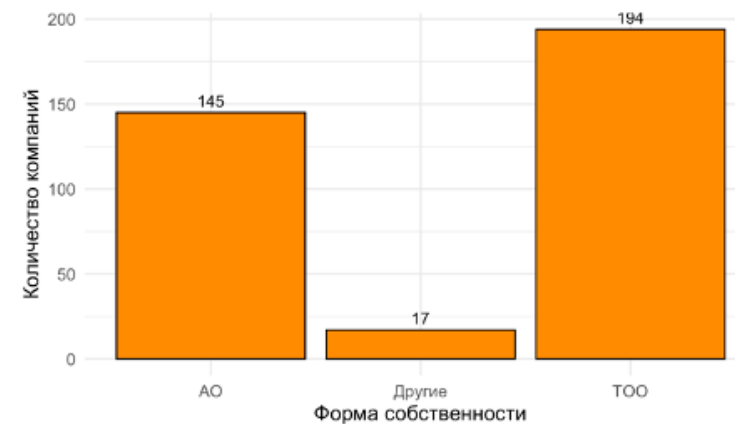
Меншік нысандары бойынша:

- 194 компания (54%) жауапкершілігі шектеулі серіктестіктер (ЖШС) ретінде тіркелген,
- 145 (41%) акционерлік қоғамдар (АҚ) және
- 17 (5%) меншіктің басқа нысандарына жатады.

2-сурет. Мемлекеттік меншіктегі компанияларды жіктеу (квазимемлекеттік немесе жеке)

3-сурет. Меншік формасы бойынша жіктеу

² Қазақстан Республикасы Премьер-Министрінің орынбасары-Қаржы министрінің 2022 жылғы 15 желтоқсандағы № 1290 бұйрығы, <https://kgd.gov.kz/ru/content/perechen-krupnyh-nalogoplatelshchikov-podlezhashchih-monitoringu-1>

Негізгі секторларды талдау мен бөлуді жеңілдету үшін 356 компанияны қамтитын 23 өнеркәсіптік сектор жалпы қызметі, нарықтық бағыты және экономикалық маңыздылығы негізінде кеңірек санаттарға топтастырылды (1-кестені қараңыз).

1-кесте. Салалар мен сала секторлары

Категория Отрасли	Отраслевые секторы
Энергия и Окружающая Среда	Энергетика, Экологическая промышленность
Химия и Фармацевтика	Химическая промышленность, Химико-фармацевтическая промышленность
Финансы и Бизнес-услуги	Финансовый сектор, Услуги, Услуги в области здравоохранения
Транспорт и Логистика	Транспорт и логистика - авиаперевозки и транспортная инфраструктура, Транспорт и логистика
Технологии и Телекоммуникации	Телекоммуникации и информационные технологии
Строительство и Материалы	Строительство и строительные материалы - цементная индустрия, Строительство и строительные материалы
Розничная Торговля и Креативные Индустрии	Розничная торговля и дистрибуция, Пищевая промышленность - табачная индустрия, Пищевая промышленность
Нефть и Газ	Нефтегазовая промышленность
Горнодобывающая Промышленность	Горнодобывающая промышленность
Металлургия и Машиностроение	Металлургия, Metallургическая отрасль, Машиностроение - автопром, Машиностроение
Креативная экономика и АПК	Креативная экономика, Агропромышленный комплекс (АПК)

Мұндай топтастыру саланы дамытудың негізгі бағыттарын талдауды жеңілдетеді және бөліп көрсетеді, бұл тұрақты даму мен корпоративтік жауапкершілікті бағалау үшін өте маңызды. 4-суретте Қаржы министрлігінің тізіміндегі компаниялардың әртүрлі өндірістік топтары және топтардың әрқайсысының мөлшері көрсетілген.

Талдау үшін деректердің айтарлықтай өзгергіштігін көрсетуге мүмкіндік беретін ауқымды диаграммалар (боксплоттар) қолданылды. Бұл диаграммалар көрсеткіштердің таралуын және олардың негізгі статистикалық сипаттамаларын нақты көрсетеді:

- тікертбұрыштың ішіндегі орталық сызық медиананы білдіреді;
- тікертбұрыштың өзі немесе квартильаралық диапазон (IQR) деректердің негізгі бөлігі қай жерде орналасқанын көрсетеді (яғни, 25% - дан 75% - ға дейін);
- тікертбұрыштан тыс сызықтар статистикалық шығарындылардан тыс деректердің таралуын көрсетеді;
- осы сызықтардан тыс нүктелер шығарындыларды білдіреді-басқалардан мүлдем өзгеше мәндер.

Бұл тәсіл ESG есеп беру ұпайлары мен салалық көрсеткіштердің құрылымдық сипаттамаларын тереңірек түсінуге мүмкіндік береді, сонымен бірге өнеркәсіптік секторлардағы жалпы бағалау мен есеп берудегі ықтимал мәселелерді немесе бірегей мүмкіндіктерді көрсетеді. Орташа бағалаулар сонымен қатар шығарындылардың жалпы деректерге әсерін көрсету үшін хабарланады, бұл жоғары бағалауды көрсетуі мүмкін, өйткені кейбір компанияларда ESG есептілігі анағұрлым маңызды.

4-сурет. Салаларға компания саны бойынша шолу

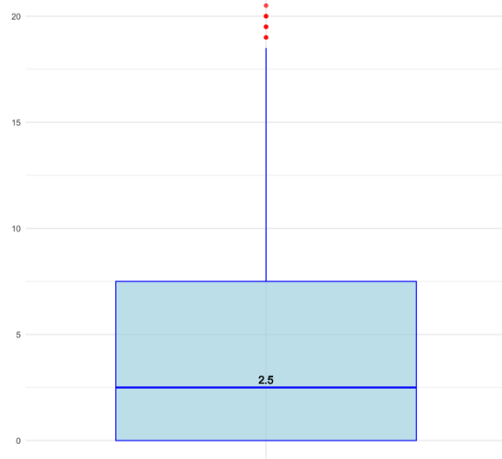

Компаниялардың жалпы баллы 0-ден 22-ге дейін, орташа мәні 5.06⁴, ал медианасы — 2.5⁵.

Неғұрлым егжей-тегжейлі талдау көрсеткендей, компаниялардың 75%-ның жалпы балы 7.5-тен аспайды (5-сурет), ал ең төменгі балл 0-ге тең. Кейбір көрсеткіштердің мәндері 0-ден 1-ге дейін өзгереді, бұл есеп беру деңгейі жоғары компаниялардың да, айтарлықтай артта қалғандардың да болуын көрсетеді

5-сурет. Компаниялардың жалпы

ESG балы

Барлық компаниялардың 52-сі ең жоғары рейтингтерге ие болды (13-тен 22-ге дейін), олардың ресми сайттарында ESG және тұрақты даму мақсаттары (ТДМ) туралы кең ақпарат берілген.

Сонымен қатар, 190 компания шектеулі немесе толық емес деректерді ұсынады, ал 114 компания ESG және ТДМ саласындағы жұмысы туралы ақпаратты мүлдем жарияламайды. Бұл ретте егер компания осы аспектілермен жұмыс жасаса да, егер оның ресми сайты немесе жария есептері болмаса, ол 0 ұпай жинай алады.

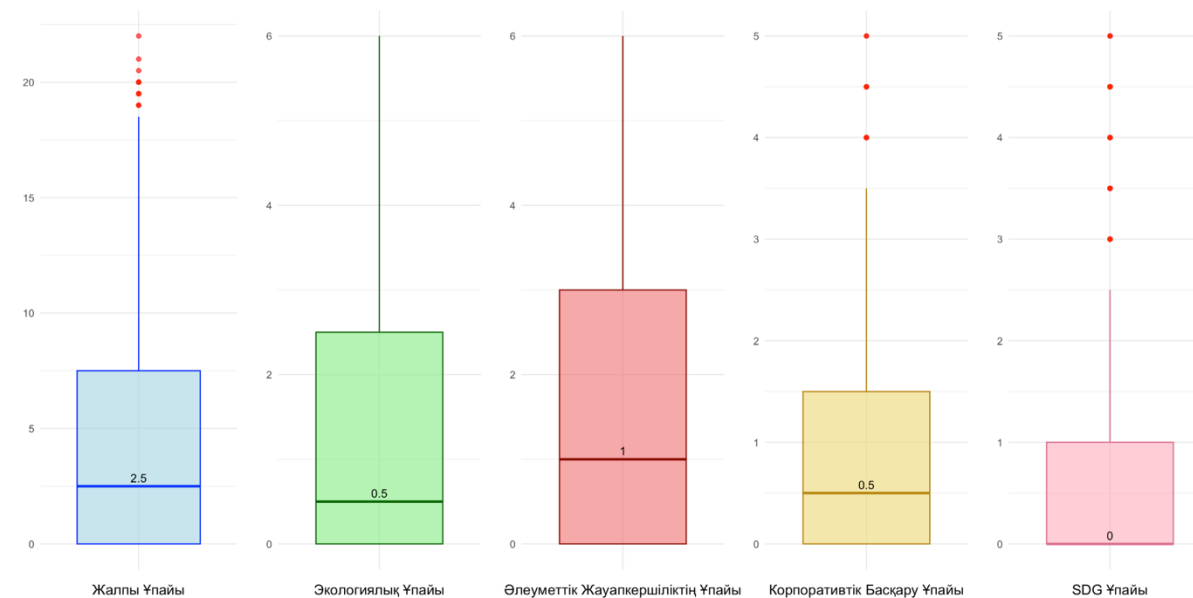
Кейбір компаниялар мүлде бағаланған жоқ. Мұндай жағдай талдау жүргізу үшін ашық деректердің немесе осы компаниялардың сайтының мүлде болмауымен байланысты.

Жалпы есептерде Қазақстан бойынша нақты деректердің болмауы немесе ресми немесе еншілес сайттарда қандай да бір деректердің болмауы компаниялар үшін төмен нәтижелердің себептері болып табылды.

Барлық компаниялардың ең жоғары баллдары әлеуметтік балл санатында болды: орташа балл 1,72 және медианасы 6-дан 1 (6-суретті қараңыз).

Үздік 52 компанияның орташа әлеуметтік ұпайы 5,23 және медианасы 5,5 болды. Бұл қазақстандық компаниялардың зерттеудегі ESG мақсаттарының әлеуметтік аспектісіне бейілділігін көрсетеді.

6-сурет. ESG және ТДМ аспектілері бойынша жалпы балл

Экологиялық балл 6-дан 0,5 медиананы, ал орташа мәні 1,47 құрады.

Алайда жетекші компаниялар өздерінің экологиялық қызметі туралы орташа компанияға қарағанда көбірек ақпарат берді. Жетекші компаниялар экологиялық аспектілерге әлдеқайда күшті міндеттеме көрсетті, орташа балл 5,1 және медиана 5,25 болды.

Әлеуметтік балл барлық санаттар үшін ең жоғары болды, компаниялардың 50% 6-дан кем дегенде 1 ұпай жинады. Әлеуметтік балл 1 медианаға ие болды, орташа мәні 1,73.

Бұл санатта жетекші компаниялардың 50% 6-дан 5,5 немесе одан жоғары балл жинады, орташа мәні 5,23. Сондай-ақ Қазақстандағы жетекші компаниялар мен орта компания арасында үлкен алшақтық болды, бірақ тұтастай алғанда компаниялар барлық басқа санаттарға қарағанда өздерінің әлеуметтік жұмысы туралы көбірек ақпарат берді.

⁴ Орташа мән-бұл барлық ұпайлардың қосындысын компаниялар санына бөлу арқылы алынатын көрсеткіш және ол өте жоғары ұпайлары бар бірнеше компаниялардың арқасында жоғары болуы мүмкін.

⁵ Медиана, керісінше, "орташа" мәнді көрсетеді — бұл компаниялардың жартысы жоғары, ал екінші жартысы төмен. Бұл неғұрлым тұрақты көрсеткіш, өйткені оған экстремалды мәндер әсер етпейді.

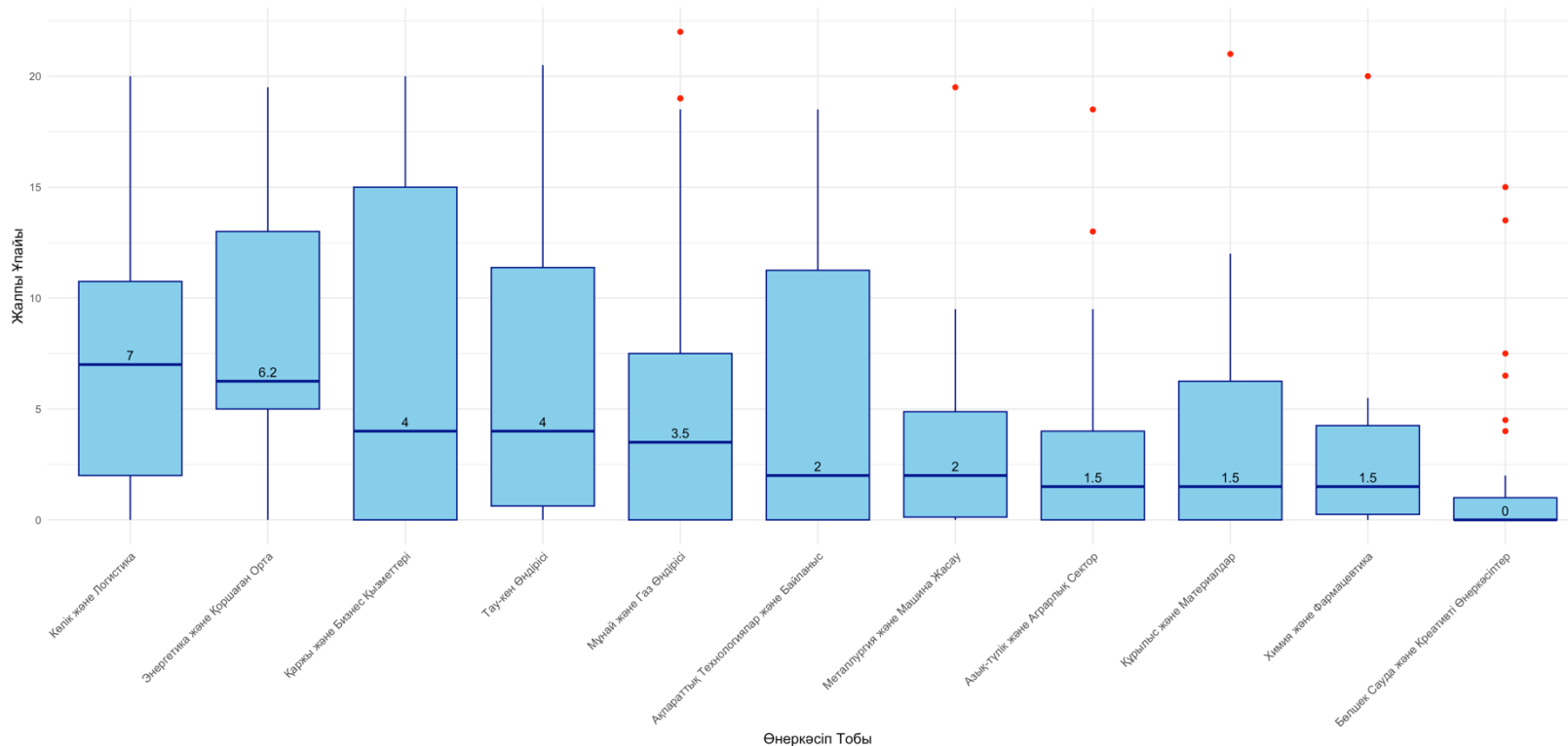
Корпоративтік басқарудың медианалы балы да 5-тен 0,5-ті құрады, орташа мәні 1,04. 52 жетекші компания үшін бұл орташа 3,5 болды. Басқару барлық компаниялар үшін төмен балл алды және 52 жетекші компания үшін ең төменгі балл санаты болды.

ТДМ-ға қосқан үлесі бойынша балл ең төмен болды, орташа мәні 5-тен 0 және орташа мәні 0,83 болды. Бұл көптеген компаниялардың ТДМ туралы минималды ақпарат беретіндігін немесе ешқандай ақпарат бермейтінін көрсетеді. Бұл ТЖМ бойынша орташа ұпайы 3,75 және орташа мәні 3,61 болған 52 жетекші компанияға қатысты емес.

Салалар бойынша жалпы балл

ESG міндеттемелерінің 2024 жылғы көрсеткіштеріне сәйкес, жалпы көрсеткіштер бойынша жетекші салалар 7 медианалық мәні бар көлік-логистика секторы (авиацияны қоса алғанда) және 6,2 медианалық мәні бар энергетика және экология секторы (орта мәні = 8.31) болды. Бөлшек сауда және креативті индустриялар (бөлшек дистрибуция мен креативті бизнесті қосқанда) ең төменгі медиананы көрсетті – 0 (орта мәні = 1.48). Аталған секторда 40 компанияның тек 4-і ғана 5-тен жоғары нәтиже көрсетті, ал қалғандары минималды нәтиже көрсетті.

7-сурет. Жалпы баллдың салалық топтар бойынша жіктелуі

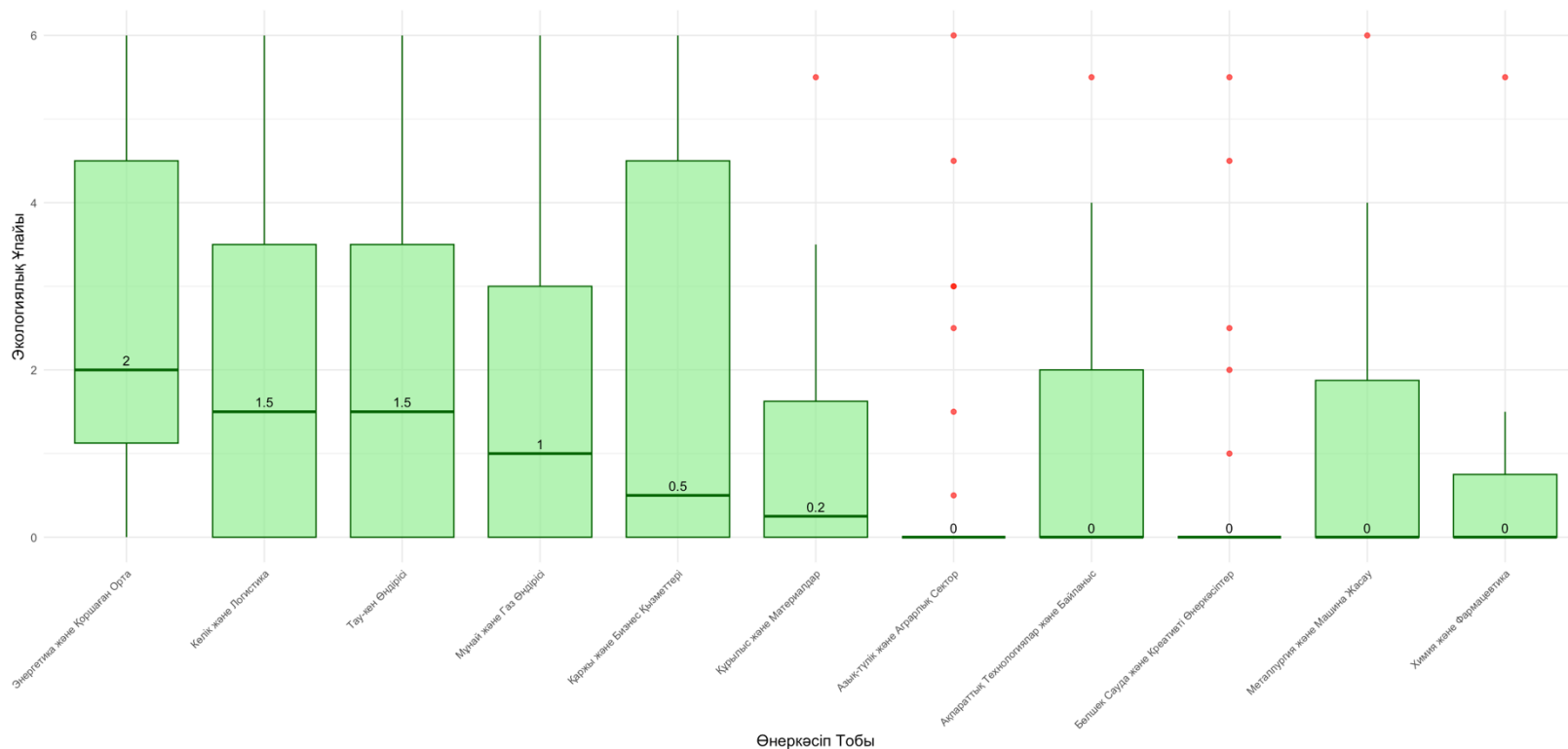
Тау-кен өнеркәсібі, технологиялық және телекоммуникациялық секторлар, сондай-ақ қаржылық және бизнес-қызметтер секторы ең үлкен айырмашылықты көрсетті. Себебі кейбір компаниялар өздерінің ESG қызметі туралы кең есептер немесе қол жетімді ақпарат берді, ал басқалары ESG және ТДМ бастамаларын іс жүзінде көрсетпеді.

7-суретте мұнай-газ саласы мен құрылыс секторы ең елеулі шығарындылармен (сауда нүктелерімен) ерекшеленетінін көруге болады, өйткені тізім көшбасшылары осы секторлардан шыққан. Дегенмен, бұл топтардың көптеген компаниялары ESG ақпаратын ашпайды немесе аз ашады. Ең жоғары жалпы ұпайлар туралы хабарлаған сала көшбасшылары тұрақты дамуға қатысудың жоғары деңгейін көрсетті және ESG принциптерін прогрессивті енгізуді көрсетті. Алайда, салалар ішіндегі ұпайлардың таралуы осы секторларда ESG-ге біркелкі көзқарастың жоқтығын көрсетеді.

Компаниялар экологиялық аспектілер (қоршаған ортаны қорғау, оның ішінде шығарындылар, ресурстарды тұтыну және қалдықтар туралы мәліметтер) бойынша ақпаратты ашуда прогреске қол жеткізді, бұл экологиялық заңнаманың талаптары мен айыппұлдар қаупіне байланысты болуы мүмкін.

Экологиялық бағалауларға сәйкес (8 – сурет) 2 медианасы бар энергетика және экологиялық салалар (орташа мәні – 2,78), 1,5 медианасы бар көлік және логистика салалары (орташа мәні – 1,89) және 1,5 медианасы бар тау-кен өнеркәсібі (орташа мәні-1,92) ең жоғары көрсеткіштері бар салалар болды.

Жалпы алғанда, қоршаған орта барлық салалар үшін орташа жалпы балы 0,5 болатын төмен санат болды. Бұл санатта азық – түлік және ауыл шаруашылығы санаттарының ең төменгі ұпайлары (орташа мәні 0,77) және бөлшек сауда және шығармашылық (орташа мәні 0,38) бар одан әрі жақсарту мүмкіндіктері бар. Екеуінде де 0 медианасы бар және олардың әрқайсысында тек бес компания 6-дан бір немесе одан да көп балл жинады.

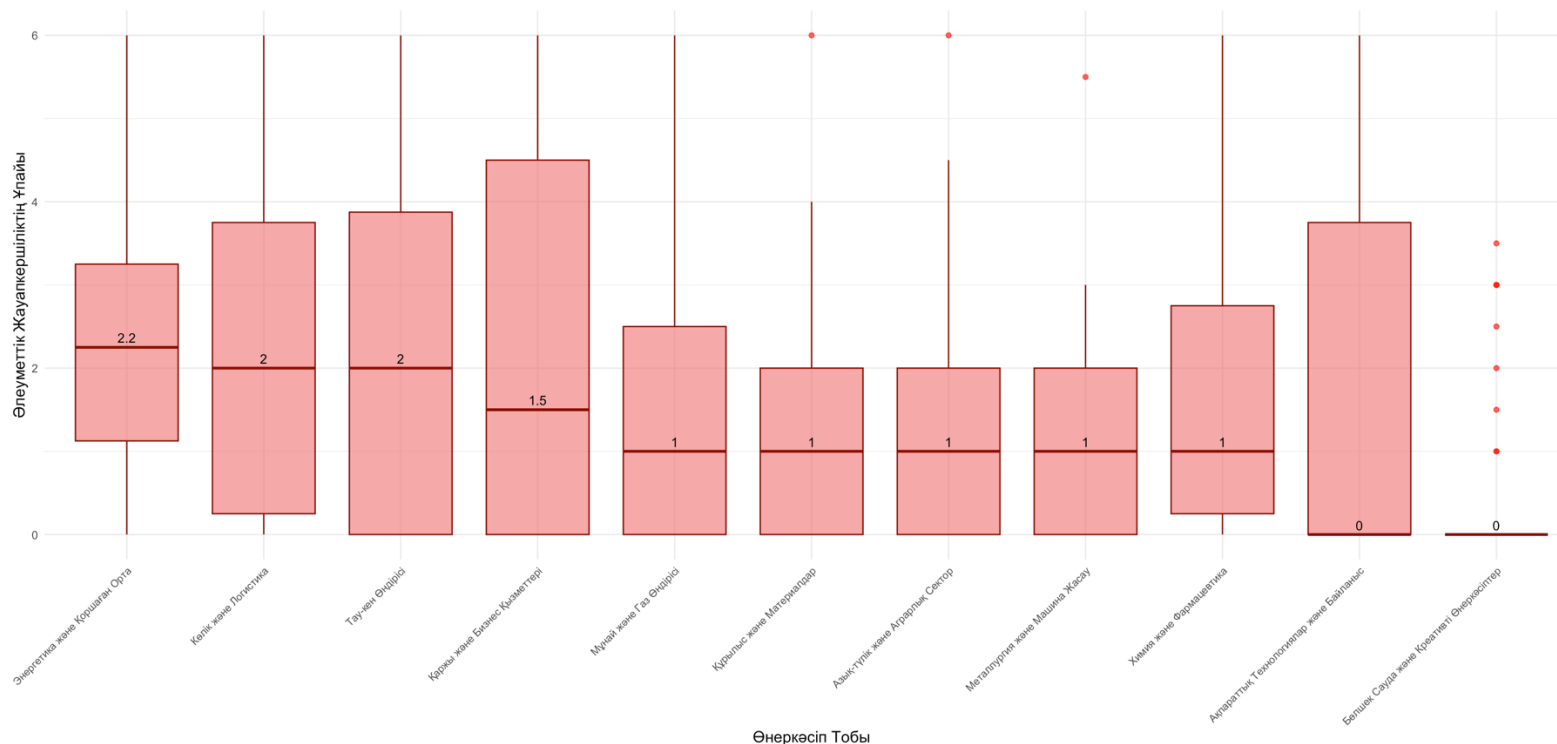
P8-сурет. Баллдардың салалық топтардың экологиялық аспектілері бойынша бөлінуі

Бағалаудың ең үлкен айырмасы қаржы және бизнес қызметтері секторында байқалады, бұл саладағы айтарлықтай айырмашылықтарды көрсетеді. Осы сектордың кейбір компаниялары жоғары нәтижелерді көрсете отырып, өз қызметінде экологиялық тәжірибеге көп көңіл бөледі, ал басқалары бұл аспектіге тиісті назар аудармайды немесе олардың экологиялық жауапкершілігі туралы есептерді мүлдем ұсынбайды.

Жалпы ұсынылған 11 саланың 5-5 медианалық балл 0 құрайды, бұл көптеген секторлардағы экологиялық жауапкершіліктің салыстырмалы түрде төмен басымдылығын көрсетеді. Бұл нәтижелер артта қалған және жетекші салаларда экологиялық стандарттарды арттыра алатын, сондай-ақ компанияларды ашық және жауапты экологиялық саясатқа ынталандыратын бастамаларды өзірлеу және енгізу қажеттілігін көрсетеді.

"S" блогы - бизнестің әлеуметтік жауапкершілігі мәселесі бойынша (оның ішінде еңбекті қорғау және өндірістік қауіпсіздік, персоналды оқыту және дамыту, сондай-ақ жергілікті қоғамдастықтарды қолдау жөніндегі әлеуметтік жобалардың болуы) компаниялар неғұрлым толық көлемде ақпарат береді.

Көптеген компаниялар экологиялық санатқа қарағанда осы санатта көбірек ұпай жинады, бұл көптеген салалардағы жоғары медианалармен расталады (9-сурет). Тағы да энергетика және экологиялық салалар (медиана 2,2, орташа 2,31), көлік және логистика салалары (медиана 2, орташа 2,35) және тау-кен өнеркәсібі (медиана 2, орташа 2,22) көшбасшылар болып табылады.

Қаржылық және іскерлік қызмет көрсету саласы (медианасы 1,5 және орташа мәні 2,4) ең үлкен өзгергіштікті көрсетеді, бұл осы саладағы экологиялық есеп беру жағдайына ұқсас. 9-сурет осы саладағы бағалаулар әр түрлі болатындығын көрсетеді: көптеген компаниялар әлеуметтік жауапкершіліктің жоғары деңгейін көрсетеді, ал бірқатар компаниялар өздерінің әлеуметтік қызметі туралы өте шектеулі ақпарат беруді жалғастыруда.

Әлеуметтік жауапкершілік тұрғысынан ең әлсіз салалар – технологиялар мен телекоммуникациялар, сондай-ақ бөлшек сауда және шығармашылық индустрия, сәйкесінше 0 және 1.93 және 0.51 орташа мәндері бар.

Сонымен қатар, бөлшек сауда және креативті индустрия сияқты медианалары төмен салаларда жоғары бағаланған жеке компаниялардың болуын атап өткен жөн.

9-сурет. Балдардың салалық топтардың әлеуметтік жауапкершілік бойынша бөлінуі

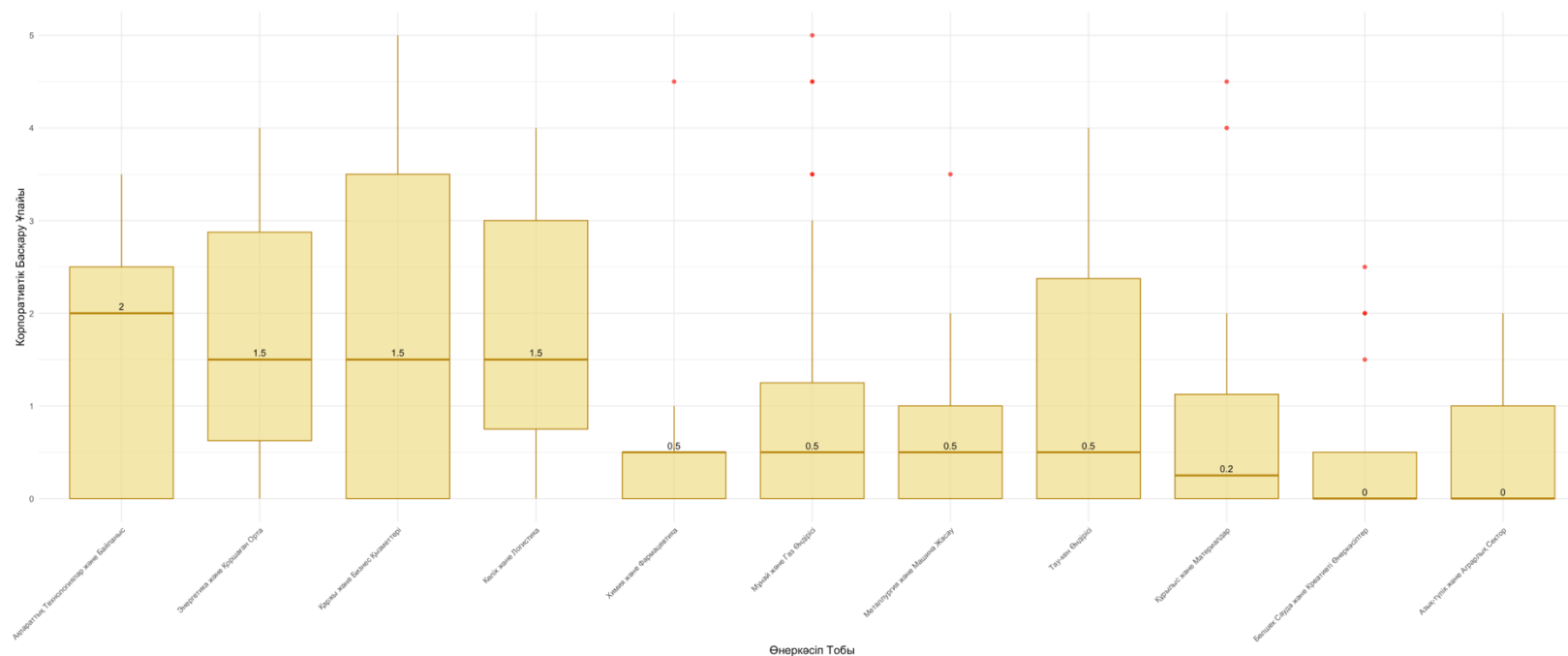
Осы салалардағы кейбір компаниялар жоғары нәтижелерге қол жеткізуде (технология және телекоммуникация саласында 6-ға дейін), бұл осы салалардағы ESG озық тәжірибесінің мысалдарын және одан әрі өсу әлеуетін көрсетеді.

Ұсынылған 11 саланың тек екеуінің медианасы 0-ге тең, ал қалған салаларда бұл көрсеткіш 1-ге жететінін немесе одан асатынын атап өткен жөн. Мұндай нәтижелерді әлі де жоғары деп атамасақ та, олар ESG-нің басқа аспектілерімен салыстырғанда оптимистік тұрғыдан көрінеді. Бұл компаниялардың адамдарға белгілі бір қамқорлық көрсететінін айғақтауы мүмкін, өйткені әлеуметтік жауапкершілік қоғамның мүдделері мен әлауқатымен тығыз байланысты.

Меншік құрылымы, жоғары басқару органының құрамы (Директорлар кеңесі немесе Бақылау кеңесі), әйелдердің басқарудағы өкілдік деңгейі, ESG саласында бекітілген саясаттың болуы сияқты компаниялардың корпоративтік басқаруы туралы ақпаратты ашу және жариялау бойынша көрсеткіштер төмен болып қалуда. Компанияның корпоративтік басқаруы туралы маңызды ақпарат көбінесе корпоративтік сайттардың әртүрлі бөлімдерінде болады.

Басқару көрсеткіштерін талдау көптеген салаларда тұрақты төмен бағаларды көрсетті және тек бірнеше секторлар қалыпты прогресті көрсетті.

Экологиялық және әлеуметтік санаттарда төмен балл жинаған технологиялық және телекоммуникация саласы (медиана – 2, орташа – 1,5) басқару санатындағы ең жоғары нәтижелерді көрсетеді. Дегенмен, ұпайлардың таралуы барлық компаниялар бірдей есеп бермейтінін көрсетеді, кейбіреулері толық ақпаратты ашады, ал кейбіреулері мүлдем ештеңе айтпайды.

10-сурет. Баллдардың салалық топтардың корпоративтік басқару бөлігіне байланысты жіктелуі

Тамақ өнеркәсібінде, ауыл шаруашылығында, бөлшек саудада және креативті секторда медианалық балл 0-ге тең, бұл оларды тізімнің төменгі жағына қояды. Бұл секторларда басқару саласында есеп беру күш-жігерінің жоқтығы байқалады, тек бірнеше компаниялар кейбір деректерді ұсынады. Сонымен қатар, олардың орташа мәні сәйкесінше 0.5 және 0.3 ең төменгі болып табылады.

Бір қызығы, орташа баллдың төмендігіне қарамастан, бөлшек сауда және креативті қызметте жоғары көрсеткіштері бар үш компания бар. Бұл компаниялар ұқсас компаниялармен салыстырғанда жоғары нәтижелерге қол жеткізді, бірақ тұтастай алғанда бұл секторлардың көрсеткіштері төмен нәтиже көрсетті.

Сондай – ақ қаржы және іскерлік қызметтер саласы (медиана – 1,5, орташа көрсеткіш – 1,91), энергетика және экология (медиана – 1,5, орташа көрсеткіш – 1,83), сондай – ақ көлік және логистика саласы (медиана-1,5, орташа көрсеткіш-1,83) тізімнің көшбасшылары болды. 1.83). Тағы да қаржы және іскерлік қызмет көрсету саласы компаниялар арасындағы келісімділіктің жоқтығын көрсете отырып, бағалаудың айтарлықтай өзгеріштігін көрсетті.

Басқару көрсеткіші бойынша әлсіз секторларға тау-кен өндіру, мұнай-газ, металлургия және машина жасау, сондай-ақ химия және фармацевтика салалары жатады, мұнда медианалық балл 0.5 құрайды.

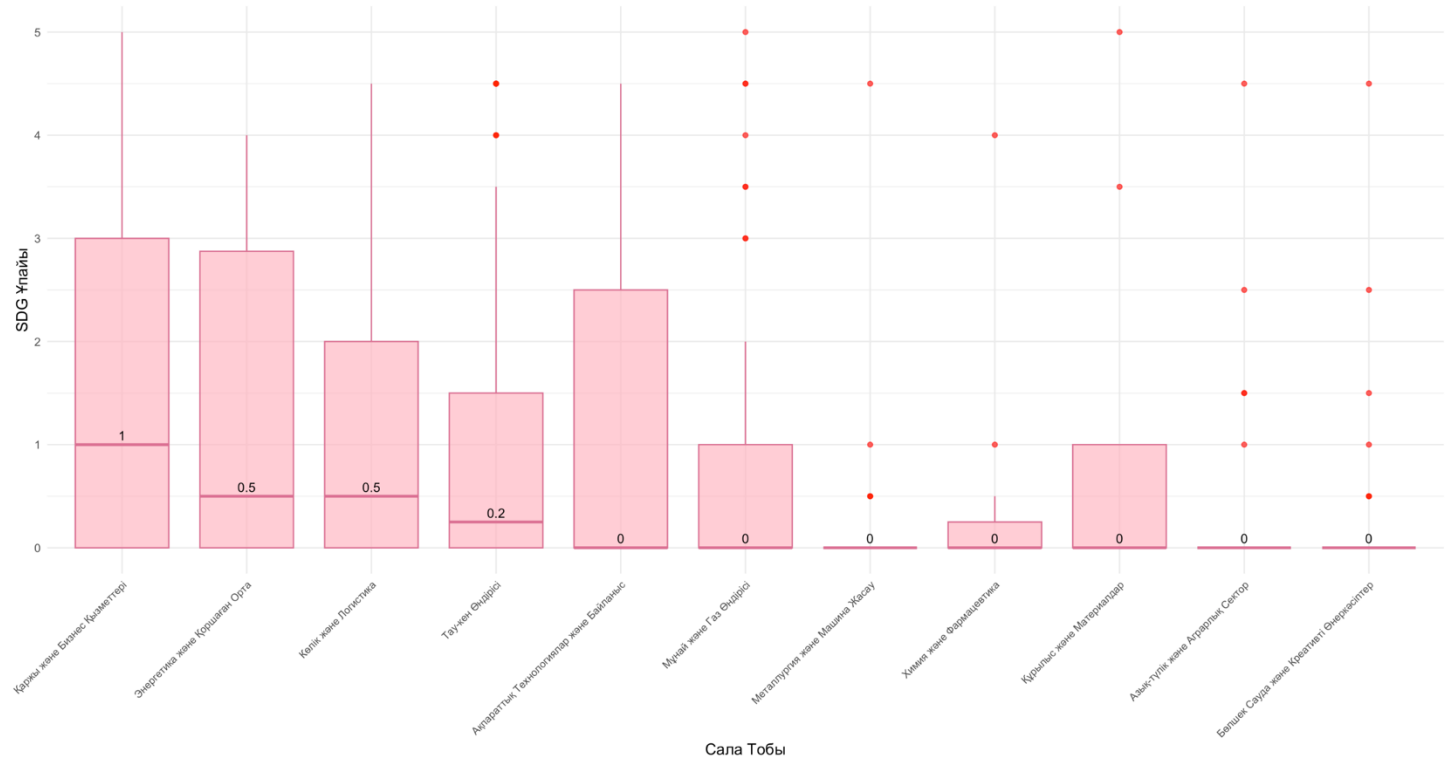
Компаниялардың БҰҰ-ның Ұлттық ТДМ-на қосқан үлесі шектеулі болып қала береді, өйткені ұйымдардың аз ғана бөлігі өздерінің бизнес мақсаттары мен стратегияларын тұрақты дамумен және БҰҰ мақсаттарына жету үшін нақты күш-жігермен байланыстырады.

ТДМ бойынша ұпайларды бөлуді талдау әртүрлі салаларда есептілікке және ТДМ-ны іске асыруға жүйелі міндеттеменің жалпы болмауын анықтайды. 0-ден 3-ке дейінгі бағалаудың кең ауқымы салалар ішіндегі айтарлықтай өзгеріштікті көрсетеді. Кейбір компаниялар тұрақты даму мақсаттарына қол жеткізуге байланысты тәжірибелерді белсенді түрде енгізуде, ал басқалары мұндай бастамаларды іс жүзінде көрсетпейді. Бағалаудың ең кең ауқымы энергетика, қаржы және бизнес қызметтері, қоршаған ортаны қорғау, технологиялар мен телекоммуникация секторларында байқалады.

Қаржы және бизнес-қызметтер секторы ТДМ қағидаттарына қатысудың ең жоғары деңгейімен ерекшеленеді, бұл оның 1-ге тең медианалық баллында көрінеді. (орташа - 1.5), 11-суретті қараңыз.

Тіпті осы санаттағы **ең жоғары рейтингі бар** компаниялардың орташа ұпайы тек 1 және 0,5 баллды құрайды, бұл компаниялардың 50% - дан астамы ТДМ-ға қол жеткізу қызметі туралы іс жүзінде ешқандай ақпарат бермейтінін көрсетеді. Барлығы 27 компания бестен төрт немесе одан да көп ұпай жинады. Бұл секторлардағы көрсеткіштер ашудың төмен дәрежесі болып табылады, бірақ жақсарту мүмкіндіктерін көрсетеді.

Екінші орынды энергетика және қоршаған ортаны қорғау және көлік және логистика секторлары сәйкесінше 0.5 орташа баллмен және 1.4 және 1.3 орташа мәндерімен бөледі. Бұл секторлардағы көрсеткіштер төмен, бірақ жақсарту мүмкіндіктерін көрсетеді. 0.2 орташа баллмен тау-кен өнеркәсібі жүреді, ол сонымен қатар ТДМ принциптерінің интеграциясының өте төмен деңгейін көрсетеді.

11-сурет. Салалық топтардағы ТДМ бөлігіндегі баллдар бөлінісі

Технология және телекоммуникация, мұнай-газ, құрылыс және материалдар, химия және фармацевтика өнеркәсібі, металлургия және машина жасау, тамақ және ауыл шаруашылығы, бөлшек сауда және шығармашылық қызмет сияқты көптеген салаларда медианалық бағалау 0-ге тең. Сонымен қатар, бұл салалардағы орташа мәндер де төмен: мысалы, бөлшек сауда және шығармашылық қызметте орташа балл тек 0.3 құрайды. Бұл салалардың көпшілігі ТДМ-ға қол жеткізуге қосқан үлестері туралы іс жүзінде есеп бермейді, тек бірнеше компаниялар өздерінің тұрақты даму тәжірибесі туралы маңызды ақпарат береді.

Дегенмен, бөлшек сауда мен шығармашылық секторда, мұнай-газ саласында, сондай-ақ тамақ өнеркәсібі мен ауыл шаруашылығында салыстырмалы түрде жоғары көрсеткіштері бар бірнеше компаниялар түрінде бірқатар оң ерекшеліктерді атап өтуге болады. Бұл ерекшеліктер де жағдайдың жақсарғанын көрсетеді, бірақ тұтастай алғанда бұл салаларға қызығушылық жоқ.

Филиалдары елде жұмыс істейтін ірі компаниялар үшін тікелей Қазақстанда ESG тәжірибесінің жай-күйі бойынша толық ақпараттың жоқтығына назар аударуға кеңес береміз.

Талқылау және ұсынымдар

Бұл есептің нәтижелері Қазақстанда ESG көрсеткіштеріне қатысты поляризацияланған көрініс бар екенін көрсетеді. Көптеген компаниялар салыстырмалы түрде төмен балл жинады, бұл Қазақстандағы көптеген компаниялар әлі де ESG жолының алғашқы кезеңдерінде екенін көрсетеді. Дегенмен, жетекші компаниялар әртүрлі салалардағы ESG тәжірибелеріндегі жетістіктерді көрсете отырып, өте жоғары ұпайларды көрсетеді.

Компаниялардың ESG көрсеткіштерін салалық деңгейде зерттеу ұпайлардың сәйкессіздігін анықтайды, кейбір салалар ESG принциптеріне жалпы неғұрлым маңызды міндеттеме мен іске асыруды көрсетеді.

ESG рейтингтері әлеуметтік ұпайлардың әртүрлі салалардағы экологиялық және басқару ұпайларына қарағанда жиі жоғары рейтингке ие екенін көрсетеді. Қазақстандық компаниялар қоғамдастықпен өзара іс-қимыл және қызметкерлермен қарым-қатынас сияқты әлеуметтік факторларға басымдық беруде, бұл олардың ESG жалпы көрсеткіштерін арттыруы мүмкін. Бұл тенденция корпорациялардың мүдделі тараптардың үміттері мен қоғамдық қысымға байланысты әлеуметтік жауапкершілікке деген өсіп келе жатқан назарын көрсетеді. Бұл әлеуметтік ұпайлар компаниялардың, әсіресе Қазақстан сияқты дамушы нарықтардағы қызметінің нәтижелеріне оң және айтарлықтай әсер ететінін көрсететін зерттеу нәтижелеріне сәйкес келеді⁶.

Көлік және логистика саласы ең аз ауытқулары бар және шығарындылары аз компаниялардың бағалауы арасында ең үлкен дәйектілікті көрсетті, бұл секторда ESG қабылдаудың біртұтас тәсілін көрсетеді. Бұл салалық топқа 23 компания кіреді, олардың бесеуі ESG есеп беру бойынша ең жақсы 52 компанияның қатарына кіреді және ESG принциптеріне айтарлықтай міндеттеме көрсетеді. Осы санатта тіркелген ең жоғары балл 20 болды, бұл осы саланың шыңы болды. Сектордағы жоғары ұпайлардың басым болуын нормативтік талаптармен және қоғамның жоғары көрінуімен түсіндіруге болады, бұл ESG сәйкестігі мен есеп беруді жақсартады. Бұл Қазақстан әлемдік әріптестер арасында да ерекшеленетін сала, өйткені ESG және ТДМ есептілігі жаһандық деңгейде көлік және логистика саласында жеткіліксіз дамыған болып саналады⁷. Сонымен қатар, сектордағы тек төрт компания бағалаудың жоқтығы туралы хабарлаған жоқ, бұл басқа салалармен салыстырғанда ESG бастамаларына кеңінен қатысуды көрсетеді.

Спектрдің екінші жағында азық-түлік және ауылшаруашылық салалары, сондай-ақ бөлшек сауда және шығармашылық индустрия ең төменгі ұпай жинады. Бұл олардың ESG және SDG саласында ештеңе істемейтінін білдірмейді, бұл ұзақ мерзімді өміршеңдік пен этикалық операцияларды қамтамасыз ету үшін маңызды тұрақтылық тәжірибелері мен институционалдық құрылымдарды жақсарту үшін мүдделі тараптар мен реттеушілердің қысымы жоқ дегенді білдіреді. Осы салалардағы компанияларға есеп берудің маңыздылығын және ESG есептілігінің болмауы корпоративтік құнын⁸ төмендетуі мүмкін екенін түсінуге көмектесу маңызды, өнімділікке нұқсан келтіруі және болашақ асқынуларға⁹ әкелуі мүмкін, өйткені ақпаратты ашу құтулері күшейе түсуде.

⁶ Negar Bahadori, Turhan Kaymak, and Mehdi Seraj, "Environmental, Social, and Governance Factors in Emerging Markets: The Impact on Firm Performance," *Business Strategy & Development* 4, no. 4 (December 13, 2021): 411–22, <https://doi.org/10.1002/bsd2.167>; Shuran Ying, "Design an ESG Rating System: A Case Study of the Chinese Dairy Industry," *Advances in Economics Management and Political Sciences*, 2024, <https://doi.org/10.54254/2754-1169/72/20240700>; Vincenzo Pacelli, Francesca Pampurini, and Anna Grazia Quaranta, "Environmental, Social and Governance Investing: Does Rating Matter?," *Business Strategy and the Environment* 32, no. 1 (January 29, 2023): 30–41, <https://doi.org/10.1002/bse.3116>.

⁷ Wim Lambrechts et al., "Lean, Green and Clean? Sustainability Reporting in the Logistics Sector," *Logistics* 3, no. 1 (January 9, 2019): 3, <https://doi.org/10.3390/logistics3010003>.

⁸ Li Li et al., "Navigating the Impact: A Comprehensive Analysis of ESG Disclosure Consequences through Systematic Review," *Business Strategy & Development* 7, no. 2 (June 16, 2024), <https://doi.org/10.1002/bsd2.382>.

⁹ M F F Lubis and R Rokhim, "The Effect of Environmental, Social, and Governance (ESG) Disclosure and Competitive Advantage on Companies Performance as An Implementation of Sustainable Economic Growth in Indonesia for Period of 2015-2019," *IOP Conference Series: Earth and Environmental Science* 940, no. 1 (December 1, 2021): 012059, <https://doi.org/10.1088/1755-1315/940/1/012059>.

Қазақстандағы ESG есептілігін жақсарту бойынша ұсыныстар корпоративтік басқарудағы ашықтықты және неғұрлым сенімді әрі дәйекті деректер мен есептілікті қамтиды. Компанияларды басқару (әсіресе бенефициарларға немесе тәуелсіз директорларға қатысты) корпоративтік есептерде әрқашан оңай қол жетімді бола бермейді. Ашықтық ақпараттың асимметриясын азайту үшін өте маңызды; ақпаратты жария етпеу басқару тәжірибесі туралы түсінік алғысы келетін мүдделі тараптарды алшақтатуы мүмкін¹⁰. Корпоративтік басқару ESG тиімділігінің негізгі факторы болып табылады¹¹, ал басқару есептілігінің болмауы ашықтық пен демократиялық шешім қабылдаудың жоқтығын көрсетеді, бұл күшті басқару мен ESG көрсеткіштеріне адалдықты көрсетпейді¹².

Сонымен қатар, сенімді және сәйкес деректер мәселесі бар. Талдау барысында екі сұрақ туындады:

(1) ESG есептері, ISO сертификаттары немесе тиісті ақпаратты қамтитын есептер міндетті түрде компаниялардың ресми сайттарында ашық көрсетілмейді және

(2) тіпті ESG көрсеткіштерін мақтан тұтатын компаниялар да сенімді деректерді әзірлемейді және көрсетпейді.

Қазақстандағы көптеген компаниялардың нақты ESG деректерін жинау және ұсыну үшін қажетті инфрақұрылымы немесе тәжірибесі жоқ. Корпорацияларды сенімді деректерді жинауға үйрету бойынша қосымша жұмыс жүргізу қажет. Деректерді жинау мен есеп берудің сенімді тетіктері болмаса, компаниялар өздерінің ESG көрсеткіштерін байқаусызда бұрмалауы мүмкін, бұл мүдделі тараптар арасында күмән тудырады.

Сыртқы қысым, реттеуші орта және ішкі мүмкіндіктер әсер ететін ESG тәжірибелерін енгізу кезінде әртүрлі салалар бірегей қиындықтар мен мүмкіндіктерге тап болады. Сондықтан бұл динамиканы түсіну ESG көрсеткіштерін арттыратын мақсатты стратегияларды әзірлеу үшін өте маңызды.

Әрі қарайғы зерттеулер көлік және логистика секторындағы жоғары өнімділікке ықпал ететін факторларды, негізгі компаниялар мен олардың жергілікті бөлімшелері арасындағы айырмашылықтарды зерттей алады немесе жоғары өнімділікке әсер ететін факторларды ESG есептілігі төмен басқа компанияларға көбейтуге немесе бейімдеуге болатындығын зерттейді. Сонымен қатар, төмен ұпай жинаған компаниялармен өзара әрекеттесу олардың ESG стандарттарын арттыруға көмектесетін жеке араласуларға жол ашатын кедергілер туралы түсінік бере алады.

¹⁰Ellen Pei-yi Yu, Christine Qian Guo, and Bac Van Luu, "Environmental, Social and Governance Transparency and Firm Value," *Business Strategy and the Environment* 27, no. 7 (November 24, 2018): 987–1004, <https://doi.org/10.1002/bse.2047>

¹¹Amir Gholami, Peter A. Murray, and John Sands, "Environmental, Social, Governance & Financial Performance Disclosure for Large Firms: Is This Different for SME Firms?," *Sustainability* 14, no. 10 (May 16, 2022): 6019, <https://doi.org/10.3390/su14106019>.

¹² Mahmoud Arayssi, Mohammad Jizi, and Hala Hussein Tabaja, "The Impact of Board Composition on the Level of ESG Disclosures in GCC Countries," *Sustainability Accounting, Management and Policy Journal* 11, no. 1 (January 6, 2020): 137–61, <https://doi.org/10.1108/SAMPJ-05-2018-0136>; Shikha Bhatia and Divya Marwaha, "The Influence of Board Factors and Gender Diversity on the ESG Disclosure Score: A Study on Indian Companies," *Global Business Review* 23, no. 6 (December 17, 2022): 1544–57, <https://doi.org/10.1177/09721509221132067>.

4. ШОЛУҒА ПІКІР (НУ)

Д-р Джессика Неафи, Назарбаев Университет

Бұл есепте Қазақстанның негізгі салық төлеушілерінің Қоршаған ортаны қорғау, әлеуметтік мәселелер және басқару (ESG) қағидаттарын сақтауына қатысты esgq жылын бағалауға тәуелсіз талдау ұсынылған. Esq жұмысы компанияларда ESG және SDG әрекеттерін ілгерілету үшін маңызды. ESG және SDG есептілігі, ең алдымен, сұраныстың қоғамдық және мүдделі тараптарына байланысты, қоғам мен Үкіметтің корпоративтік мінез-құлық туралы хабардарлығын арттыру үшін ашық және дәйекті рейтингтер қажет. ESG және SDG есеп беру-бұл жай ғана сәйкестік емес; бұл компоненттердің тиімді интеграциясы ұзақ мерзімді корпоративтік құнды арттыратын стратегиялық актив болып табылады. Корпоративтік есептіліктің мониторингі әсіресе ESG практикалары компанияларды саралай алатын, халықаралық инвесторларды тарта алатын және тұрақты өсуді ынталандыратын Қазақстанның дамушы экономикасында өзекті болып табылады.

Бұл жыл сайынғы шолу Қазақстандағы 20-дан астам саланың 356 компаниясын қамтиды, бұл энергетика, технология, қаржы және өндіріс сияқты секторларда ESG сақтаудың көп қырлы тәсілдеріне жарық түсіреді. Құжат мүдделі тараптар, соның ішінде компания басшылары, инвесторлар және реттеуші органдар үшін Қазақстандағы ESG ландшафты туралы егжей-тегжейлі түсінік беретін негізгі ресурс ретінде қызмет етеді. ESGQ сонымен қатар Қазақстанда ESG есеп беру саласында көшбасшы 52 компанияның жұмысын жариялайды.

Әдіснаманы бағалау

Қазақстанның негізгі салық төлеушілерінің ESG қағидаттарына бейілділігін бағалау үшін ESGQ әдістері ең алдымен жалпыға қолжетімді корпоративтік деректерге сүйене отырып, жоғарғы деңгейдегі Талдамалық тәсілді пайдаланады. ESG әдістемесі корпоративтік веб-сайттарда ESG-ге қатысты ақпаратты ашудың болуы мен толықтығын, соның ішінде корпоративтік тұрақтылық туралы есептерді, жария ақпаратты ашуды және үшінші тараптарды бағалауды бағалайды. бұл әдіс салыстыру үшін нақты, объективті негіз ұсына отырып, компания қызметінің нәтижелерін бағалау үшін өлшенетін деректер мен көрсеткіштерге бағытталған. Сандық тәсілді қолдану ESG әдебиетіндегі тәжірибеге сәйкес келеді, бұл деректерге негізделген түсінудің маңыздылығын көрсетеді¹³. ESGQ әдіснамасының бұл аспектісі оның объективтілігі мен компаниялар мен салалар арасындағы өнімділікті жүйелі түрде салыстыру қабілеті үшін мақтауға тұрарлық. Дегенмен, ол ESG бағалау әдістемелері туралы қазіргі академиялық және практикалық түсініктер аясында талқылауға лайық белгілі бір шектеулер мен күшті жақтарға ие.

¹³ F. Crespi and M. Migliavacca, 'The Determinants of ESG Rating in the Financial Industry: The Same Old Story or a Different Tale?', *Sustainability*, (2020).

ESG әдіснамасының негізгі күшті жақтарының бірі-компанияларды салыстыруға мүмкіндік беретін құрылымдық бағалау тәсілі. Әдебиеттерде көрсеткіштердің ашықтығы, дәйектілігі және салыстырмалылығы инвесторлар мен мүдделі тараптар үшін ESG бағалауларының пайдалылығын арттырады¹⁴. Бұдан басқа, ESGQ-дің өңірлік бейімделуге назар аударуы қазақстандық компаниялардың ерекше проблемалары мен мәнмәтіндерін таниды, бұл ESG-нің тиісті және пәрменді бағалауы үшін шешуші мәнге ие. ESG көрсеткіштерін салыстыру инвесторлар мен мүдделі тараптар үшін ESG ұпайларының пайдалылығын арттыру үшін өте маңызды. ESG ландшафты дамып келе жатқанда, ESGQ сияқты компаниялар тұрақты, жауапты инвестициялық экожүйені ілгерілету үшін маңызды болатын дәйекті, мөлдір және салыстырмалы ESG ұпайларын жасауға күш салады.

ESGQ әдістерінің шектелуі қаржылық нәтижелер туралы есеп берудің болмауы болып табылады. ESGQ көрсеткіштерін рейтингтердің пайдалылығын арттыру үшін қаржылық көрсеткіштермен біріктіруге болады. ESG ұпайлары бар қаржылық көрсеткіштер туралы есеп беру компанияның қызметі мен тұрақты тәжірибеге деген адалдығы туралы толық түсінік бере алады. Қаржылық көрсеткіштер сонымен қатар ESG рейтингтері мен нарықтық құн арасындағы байланыстың делдалдық әсерін көрсете алады¹⁵. ESG көрсеткіштерін инвесторлардың сенімі мен шешім қабылдауына әсіресе компаниялар тұрақты тәжірибелер мен тиімді басқаруға міндеттеме көрсеткен кезде айтарлықтай әсер етуі мүмкін.

Соңында ESGQ әдістерін қолдану бойынша болашақ зерттеулерге арналған ұсыныс сапалы әдістерді біріктіру болып табылады. Зерттеушілер сынға алған сандық тәсілдер кейде қол жетімді қаржылық деректер мен стандартталған көрсеткіштерге тәуелділігіне байланысты тұрақтылық тәжірибесінің барлық спектрін қамтымауы мүмкін¹⁶. Маңыздысы бұл тәсіл ашықтықты бағалау үшін пайдалы болғанымен, ол тәжірибенің тиімділігін немесе компаниялардың ESG қызметінің нақты әсерін толық қамтымауы мүмкін.

Менеджменттің міндеттемесі және мүдделі тараптармен өзара әрекеттесу сияқты ESG корпоративтік тәжірибелерінің сапалық аспектілері фирманың тұрақтылық траекториясын қалыптастыруда шешуші рөл атқарады және әрқашан тек сандық көрсеткіштермен жеткілікті түрде көрсетілмейді¹⁷.

Әрі қарайғы зерттеулер осы әдістемені одан әрі кеңейту үшін басшылық пен мүдделі тараптар деңгейінде сұхбаттар мен сауалнамалар қосу арқылы ESGQ жұмысын тереңдете алады.

Сыни талдау

Бұл талдау әртүрлі салалардағы ESG көрсеткіштеріндегі айтарлықтай айырмашылықтарды көрсетеді. Бұл айырмашылықтар әрбір саланың тұрақты тәжірибелерді қабылдаудағы бірегей проблемаларын көрсетеді және Қазақстандағы өзгермелі нормативтік және нарықтық жағдайларды көрсетеді. Әрі қарай зерттеу барысында нақтылануы мүмкін екі негізгі бақылау талқыланады:

ESGQ Көлік және логистика сияқты белгілі бір салалар өздерінің ESG бастамаларында үлкен жетістіктерге қол жеткізетінін, ал басқалары дамудың бастапқы кезеңінде қалатынын анықтайды. Бұл сәйкессіздік реттеушілердің әртүрлі үміттерін, сондай-ақ нарықтық және операциялық проблемаларды, әсіресе Қазақстан сияқты дамушы нарықта көрсетуі мүмкін. Бұл мемлекеттік және институционалдық құрылымдардың ESG нәтижелерін қалыптастырудағы маңызды рөлін көрсетеді, өйткені сенімді ESG тиімділігі көбінесе күшті басқаруды қажет етеді.

Бұл, әсіресе, Қазақстандағы нормативтік және нарықтық жағдайлардың әсерін көрсететін Шетелдік бас компанияларға тиесілі жергілікті заңды тұлғаларды қарау кезіндегі есепте айқын көрінеді. Бұл жергілікті заңды тұлғалар ESG бойынша есеп бере алады, бірақ көбінесе олардың бас компаниясымен салыстырғанда онша маңызды емес есептерге ие¹⁸.

¹⁴ Jámbar, 'The Diversity of Environmental, Social, and Governance Aspects in Sustainability: A Systematic Literature Review', *Sustainability*, (2023); 'Policy Guidance on Market Practices to Strengthen ESG Investing and Finance a Climate Transition', (2022).

¹⁵ J. Liu, 'Role of Environmental, Social, and Governance Rating Data in Predicting Financial Risk and Risk Management', *Corporate Social Responsibility and Environmental Management*, (2023); G. Zhou, L. Liu, and S. Luo, 'Sustainable Development, ESG Performance and Company Market Value: Mediating Effect of Financial Performance', *Business Strategy and the Environment*, (2022); H. Lee, 'Deep-Learning-Based Stock Market Prediction Incorporating ESG Sentiment and Technical Indicators', *Scientific Reports*, (2024).

¹⁶ A. Chatterji, R. Durand, D. I. Levine, and S. Touboul, 'Do Ratings of Firms Converge? Implications for Managers, Investors and Strategy Researchers', *Strategic Management Journal*, (2015); J. Svanberg, 'Must Social Performance Ratings Be Idiosyncratic? An Exploration of Social Performance Ratings With Predictive Validity', *Sustainability Accounting Management and Policy Journal*, (2023); S. Ying, 'Design an ESG Rating System: A Case Study of the Chinese Dairy Industry', *Advances in Economics Management and Political Sciences*, (2024).

¹⁷ M. M. Miralles-Quirós, J. L. Miralles-Quirós, and L. M. Valente Gonçalves, 'The Value Relevance of Environmental, Social, and Governance Performance: The Brazilian Case', *Sustainability*, (2018).

Мысалы, **"Шеврон" компаниясы филиалының жағдайы** (жалпы балл 22) және "Теңізшевройл" ЖШС (ТШО) (жалпы балл 9). ТШО-бұл акцияларының 50% - ы Шевронға тиесілі, акцияларының бақылау пакеті бар және Қазақстанның солтүстік-шығысындағы Теңіз және Корольдік мұнай кен орындарын пайдаланатын бірлескен кәсіпорын. Шеврон барлық санаттар бойынша ең жоғары ұпай жинағанымен, ТШО экология үшін 6-дан тек 3-ін, әлеуметтік сала үшін 6-дан 3,5-ін, Үкімет үшін 5-тен 1-ін және ТДМ сәйкестігі туралы есеп беру үшін 5-тен 1,5-ін хабарлады.

Заңды тұлғалар мен олардың бас компаниялары арасындағы айырмашылықтар бірнеше факторларға байланысты болуы мүмкін: ресурстарды бөлу, операциялық мәселелер, стратегиялық басымдықтар және жаһандық стандарттарға қарағанда жергілікті. Ірі көпұлтты корпорация бола отырып, Шеврон тұрақты басқару әдістері мен бастамаларына инвестиция салу сияқты ESG стратегияларына көбірек ресурстар бөле алады. Керісінше, ТШО Қазақстанның жергілікті нарықтары, ережелері мен ерекше экологиялық және әлеуметтік ландшафттары қалыптастырған операциялық проблемаларға тап болады. ТШО, айырмашылығы Шеврон, жергілікті нарыққа көбірек бағытталған және оның есептілігі Шеврон сияқты кең әлемдік стандарттарға сәйкес келмей, жергілікті талаптарға және жедел операциялық қажеттіліктерге сәйкес келеді. ТШО-да тіпті ESG тәжірибесі болуы мүмкін, өйткені бұл мінез-құлық туралы есеп беру үшін жергілікті сұраныс немесе талап жоқ, олардың кейбіреулері Шеврон есептерінде айқын көрінеді, бірақ ТШО есептерінде көрсетілмейді. ТШО Шеврон жүзеге асыратын тәсілдерден өзгеше тәсілдерді қабылдады, яғни ол ESG бойынша есептілікке бірдей сапада басымдық бермейді.

Алайда, Шеврон сияқты бас компаниялар жергілікті ESG есептілігінің маңыздылығын атап өтіп, осы есептер арқылы жергілікті қатысуды арттыра алады. Бұл әсіресе жергілікті мүдделі тараптармен қарым-қатынас орнатуға және болашақта ESG және SDG тәжірибелерін құруға міндеттемені көрсету үшін өте маңызды.

Қорытынды мен әрі қарайғы әрекет бойынша ұсыныстар

ESG есептілігіне шолу Қазақстандағы ESG-нің болашақ күш-жігері үшін бағдар болып табылады. Ол ESG тәжірибесін үнемі жетілдіру қажеттілігін көрсетеді және барлық ірі корпорацияларға дамып келе жатқан әлемдік стандарттарға сәйкес келуге және одан асып түсуге кеңес береді.

ESGQ ұсынған ұсыныстар ESG қағидаттарына тұрақты берілгендіктің маңыздылығын көрсетеді және Қазақстанның стратегиялық шеңберінде жұмыс істейтін жергілікті және халықаралық компаниялар тарапынан неғұрлым тұрақты күш-жігерді талап ету үшін мүдделі тараптар арасындағы ынтымақтастықты кеңейтуге шақырады. Есепте ESG есептілігінде саланың айқын көшбасшылары және Қазақстандағы көптеген компанияларда осы көшбасшыларды көрсету үшін өсу әлеуеті, сондай-ақ компаниялар үшін Бір-бірінің ESG өсуіне оң ықпал ету мүмкіндіктері бар екендігі көрсетілген.

¹⁸ Y. Eliwa, A. Aboud, and A. A. Saleh, 'ESG Practices and the Cost of Debt: Evidence From EU Countries', *Critical Perspectives on Accounting*, (2021); E. Ortas, I. Gallego-Álvarez, and I. Álvarez, 'National Institutions, Stakeholder Engagement, and Firms' Environmental, Social, and Governance Performance', *Corporate Social Responsibility and Environmental Management* (2018).

4. ESG-РЕЙТИНГТЕРДІҢ ҚАЗАҚСТАНДЫҚ БИЗНЕСТІҢ ҰЗАҚ МЕРЗІМДІ СТРАТЕГИЯСЫНДАҒЫ РӨЛІ (ҚБТУ)

*Болегенова Ж., Мусаева Н., Мухамедова К.,
Сырлыбаева Б., ESG Lab ҚБТУ*

ESG принциптерін ұстану бүкіл әлем бойынша табысты бизнесті жүргізудің негізгі факторына айналууда. Компаниялар экологиялық, әлеуметтік және басқарушылық аспектілерді есепке алу, бизнес-процестерге орнықты даму қағидаттарын интеграциялау қажеттілігін талап ететін жаһандық үрдістерге бейімделуге ұмтылады.

Қазақстандағы маңыздылығын арттыратын негізгі аспектілердің ішінде мыналарды атап өтуге болады:

- 1. Есептілікке қойылатын талаптарды қатаңдату.** CSRD (корпоративтік тұрақты есеп беру директивасы) және басқалары сияқты жаңа халықаралық стандарттар компанияларды тұрақтылық туралы егжей-тегжейлі ақпарат беруге міндеттейді.
- 2. Есептілікті қамтуды кеңейту.** Компаниялар жеткізушілер мен серіктестерді қоса алғанда, бүкіл құн тізбегіндегі тұрақтылықты ескеруі керек.
- 3. Бизнес үшін маңызды факторға айналатын Қазақстандағы экологиялық заңнаманы қатаңдату.** Жаңа стандарттар мен талаптарды енгізу компаниялардан экологиялық әсерді азайту үшін олардың процестерін бейімдеуді талап етеді. Бұл ESG принциптерін біріктіруге қосымша мотивация жасайды, өйткені экологиялық ережелерді сақтау бәсекелестік стратегияның ажырамас бөлігіне айналады.
- 4. Әлеуметтік аспектілерге назар аудару.** Қоғам бизнестен жұмысшылардың құқықтарын қорғау, еңбек жағдайларын жақсарту және жергілікті қоғамдастықтарды қолдау сияқты әлеуметтік мәселелерді шешуге ықпал ететін шешімдерді күтуде.

Қазақстанның сауда серіктестері тарапынан тұрақтылықтың жаңа талаптарын ұстану жергілікті компанияларға қысымды күшейтетіні сөзсіз. Сонымен, ESG рейтингі жоғары компанияларды инвесторлар тәуекелге төзімді және тұрақты өсуді қамтамасыз ете алады деп қабылдайды. ESG есептілігін елемейтіндер орта және ұзақ мерзімді перспективада бәсекеге қабілеттілігін жоғалту қаупі бар.

Осыған байланысты, ESG-қазақстандық кәсіпорындарды трансформациялау процестерін тежейтін бірқатар жайттарды атап өтеміз:

- **Жеткіліксіз нормативтік база.** Қазақстанда барлық салалар үшін ESG-есептіліктің бірыңғай міндетті стандарттары жоқ. Бұл белгісіздік тудырады және тұрақты стандарттарды бизнес тәжірибесіне біріктіруді қиындатады. PwC зерттеуіне сәйкес, елдегі 50 ірі компанияның тек 11-і ғана қаржылық емес ақпаратқа сыртқы сенімділікке ие болды¹⁹.
- **Хабардарлықтың төмен деңгейі.** Ұлттық статистика бюросының деректеріне сәйкес, Қазақстандағы компаниялардың тек 12,3% - ы ESG20 қағидаттарымен таныс. Бұл тұрақты тәжірибені енгізудің пайдасын түсіндіретін білім беру бағдарламаларының қажеттілігін көрсетеді.
- **Әлсіз корпоративтік ашықтық.** Көптеген компаниялар тұрақтылық туралы ақпаратты ашпайды. ESGQ мәліметтері бойынша, 2021 жылы Қазақстанның 50 ірі компаниясының 22% - ы өз сайттарында тұрақтылық туралы бөлімдер болған. 2023-2024 жылдары бұл көрсеткіш 44% - ға дейін өсті, бұл инвесторлар мен қоғамның сенімін қалыптастыру үшін әлі де жеткіліксіз²¹.
- **Қаржылық шектеулер.** Қазақстанда ESG-қағидаттарын енгізуді ынталандыратын салықтық жеңілдіктер мен субсидиялар беру тетіктері мен практикалары кеңінен қолданылмайды. АҚШ пен Германия сияқты қаржылық ынталандыру жүйесі дамыған елдерде компаниялар тұрақты бизнес модельдеріне тезірек бейімделеді. Қазақстан тұрақты жобаларға инвесторлар үшін жасыл кредиттерге субсидиялар және салықтық жеңілдіктер сияқты тетіктерді дамытуы қажет.
- **Шағын және орта бизнесті (ШОБ) жұмылдырудың болмауы.** Шағын және орта бизнес ESG интеграциясы мәселелерінде ірі компаниялардан едәуір артта қалды. Мәселелерге мыналар жатады: 1) ШОБ тарапынан ESG-қағидаттарын енгізу олардың беделін арттыруы, инвесторларды тартуы және операциялық тәуекелдерді төмендетуі мүмкін екендігі туралы хабардарлықтың болмауы; 2) шектеулі қаржылық және адами ресурстар ESG енгізу процесін қымбат және күрделі етеді.

Қазіргі уақытта ірі экспорттаушы компаниялар корпоративтік ESG-трансформацияны іске асыруда ең белсенді болып табылады²². ESG қағидаттарын интеграциялаудағы көшбасшы компаниялардың арасында негізінен мұнай-газ секторының, электр энергетикасының, тау-кен металлургия өнеркәсібінің өкілдері бар.

Қазақстанда ESG-қағидаттарын табысты интеграциялау үшін нормативтік базаны, білім беру бастамаларын және қаржылық ынталандыруды дамытуды қамтитын кешенді тәсіл қажет. Бүкіл әлемдегі ESG принциптерін интеграциялау құралдарының бірі-компанияның экология, Әлеуметтік сала және корпоративтік басқару саласындағы тәуекелдер мен мүмкіндіктерді басқару қабілетін көрсететін ESG рейтингтері.

ESG рейтингтері тұрақты даму тақырыбына қызығушылықты арттырады, өйткені олар инвесторларды тарту, беделді жақсарту және бәсекелестік артықшылықтарды көрсету үшін пайдаланылуы мүмкін компанияға объективті баға береді. Рейтингтік нәтижелердің жариялылығы компанияларды оқуға және үздік тәжірибелерді енгізуге ынталандырады. Мысалы, рейтингтік агенттіктер өз бағаларын көбінесе компанияның қандай аспектілерін жақсартуды қажет ететіндігін түсіндіретін түсіндірме материалдарымен сүйемелдейді. Осылайша, рейтингтер білімді тарату және хабардарлықты арттыру құралына айналады.

ESG рейтингтерінің негізгі компоненттерінің бірі-ақпаратты ашу. Жоғары баға алу үшін компаниялар өздерінің экологиялық, әлеуметтік және басқару қызметі туралы мәліметтерді жариялауы керек. Бұл кәсіпорын платформаларында, соның ішінде веб-сайттарда мөлдір есеп беру процестерін және деректерді үнемі жаңартып отыруды ынталандырады. Қоғамдық рейтингтер компаниялар арасында бәсекелестік туғызады, бұл оларды инвесторлардың, серіктестердің және қоғамның сенімін нығайту мақсатында ашықтық деңгейін көтеруге итермелейді.

¹⁹ ТОП-50 лучших Казахских компаний по раскрытию ESG-информации, Пятое издание (по отчетам за 2023 год), <https://www.pwc.com/kz/en/publications/esg/esg-top-50-december-2024-rus.pdf>

²⁰ Большинство компаний в РК не знакомы с принципами ESG — Миннацэкономики, https://total.kz/ru/news/biznes/bolshinstvo_kompanii_v_rk_ne_znakomi_s_printsipami_esg_minnatsekonomiki_date_2024_05_17_12_57_04

²¹ Обзор крупнейших налогоплательщиков Казахстана на предмет их приверженности принципам ESG, <https://esgq.kz/2024/08/31/обзор-крупнейших-налогоплательщиков/>

²² ESG transformation in the corporate sector of Central Asia: challenges and opportunities. https://mu.ac.in/wp-content/uploads/2023/05/156-182-ESG-transformation-in-the-Corporate-Sector-of-Central-Asia_challenges-and-opportunities.pdf

Жоғары ESG рейтингі қаржыландыруға қол жеткізуді жеңілдетеді, өйткені көптеген инвесторлар мен несие берушілер инвестициялау үшін объектілерді таңдағанда оған назар аударады. Мысалы, халықаралық банктер мен инвестициялық қорлар жоғары ESG рейтингі бар компаниялар үшін жақсы Қаржыландыру шарттарын ұсынады. Бұл салық жеңілдіктері сияқты мемлекеттік ынталандырудың жетіспеушілігін ішінара өтеуге мүмкіндік береді.

Сонымен қатар, рейтингтер компанияларға тәуекелдер мен мүмкіндіктер туралы ақпаратты жүйелеуге көмектеседі, бұл оларды шетелдік инвесторларды тарту үшін тартымды етеді. 2000-нан астам зерттеулердің 76% - ы ESG рейтингінің деңгейі мен компания активтерінің құны арасындағы оң корреляцияны атап өтеді²³. Инвестициялық қорлардың Директорлар кеңесі мүшелерінің 50%-ы ESG-рейтингі төмен компаниялардан активтерді аударуға дайын екендіктерін айтады²⁴. Рейтингтердегі позицияларды жақсарту үшін ұйымдарға қаржылық емес есептілікті енгізу, төмен көміртекті даму стратегияларын әзірлеу және ESG көрсеткіштерін басқаруға біріктіру ұсынылады.

ESG ұпайлары төмен ірі компаниялар халықаралық нарықтарға қол жетімділікті жоғалту қаупі бар екені анық. Сонымен қатар, ESG рейтингтері ШОБ-қа тұрақтылық принциптеріне сәйкес олардың қызметінің қандай аспектілерін жақсартуға болатынын түсінуге көмектесетін нақты көрсеткіштерді ұсынады. Рейтам және бейімделген рейтинг жүйелерін, соның ішінде ШОБ үшін арнайы енгізуге болады, бұл оларға ESG принциптеріне сәйкестігінің ағымдағы деңгейін бағалауға және басым қадамдарды анықтауға мүмкіндік береді. Рейтингке ие бола отырып, тіпті шағын компаниялар өздерінің беделін арттыра алады, жергілікті немесе халықаралық серіктестерді тарта алады және жеңілдетілген қаржыландыруға қол жеткізе алады. Зерттеулерге сәйкес, дамыған елдердің инвесторларының 85% шешім қабылдау кезінде ESG рейтингтерін пайдаланады²⁵. Яғни жоғары ESG-рейтинг қазақстандық компанияларға тұрақты қаржылық өсуді қамтамасыз ете отырып, инвестициялар тартуға мүмкіндік береді.

Қазақстандық кәсіпорындарда ESG-күн тәртібін дамыту олардың халықаралық деңгейде бәсекеге қабілеттілігін арттырудың маңызды құралына айналуға. ESG рейтингі жоғары компаниялар капитал құнын төмендету арқылы инвесторлардың кең ауқымына қол жеткізе алады. Инвесторлар ESG факторларын есепке алу тұрақты және ұзақ мерзімді инвестициялық портфельдерді қалыптастыруға ықпал ететінін көбірек түсінеді. EY зерттеуі инвесторлардың 97% инвестициялық шешімдер қабылдау кезінде ESG факторларын ескеретінін көрсетті²⁶.

ESG ақпаратын жоғары сапалы ашу арқылы ашықтық деңгейін арттыру үрдісі корпоративтік басқару саласындағы негізгі халықаралық іс-қимыл жоспары ретінде қызмет ететін 2023 жылы G20/ЭЫДҰ қағидаттарын қайта қарауда да айқын байқалады²⁷.

Сонымен қатар, корпоративтік секторда ESG-қағидаттарын енгізу және ESG-рейтингтерге қатысу — бұл этикалық қажеттілік қана емес, сонымен қатар инвесторлар тарапынан сенімнің артуына ғана емес, сонымен қатар Қазақстанды шетелдік инвестициялар мен технологиялар үшін тартымды ете отырып, елдің жалпы беделін жақсартуға ықпал ететін стратегиялық артықшылық. ESG-ді бизнес деңгейінде дамыту- бұл экспорттық әлеуетті ұлғайтуға, инновациялық дамуға, сондай-ақ әлеуметтік кепілдіктер мен мүмкіндіктердің заманауи жүйесін қалыптастыруға апаратын жол.

Тұрақты компаниялар инвестиция тартады, беделін жақсартады, клиенттер мен қызметкерлердің адалдығын арттырады, тәуекелдерді азайтады және ұзақ мерзімді құндылық жасайды. Өсіп келе жатқан жаһандық бәсекелестік жағдайында ESG көрсеткіштерін өз стратегияларына біріктірген компаниялардың табысқа жету мүмкіндігі жақсырақ.

Кәсіпорындар мен ұйымдар тарапынан ESG-қағидаттарын ұстану олардың бизнесіне ғана емес, айналадағы жергілікті қауымдастықтар мен экожүйелердің дамуына да әсер ететінін атап өтеміз. Бұл тек пайдалы ғана емес, сонымен қатар болашақта өркендейтін әлеуметтік тұрақты және экологиялық жауапты компанияны құрудың жолы.

²³ ESG and financial performance, Whelan, Atz, Clark, NYU Stern CBS, https://www.stern.nyu.edu/sites/default/files/assets/documents/NYU-RAM_ESG-Paper_2021%20Rev_0.pdf

²⁴ The economic realities of ESG, <https://www.pwc.com/gx/en/services/audit-assurance/corporate-reporting/esg-investor-survey.html>

²⁵ ESG and financial performance, Whelan, Atz, Clark, NYU Stern CBS, https://www.stern.nyu.edu/sites/default/files/assets/documents/NYU-RAM_ESG-Paper_2021%20Rev_0.pdf

²⁶ EY How to create long-term value through sustainability. https://www.ey.com/en_ph/insights/climate-change-sustainability-services/how-to-create-long-term-value-through-sustainability

²⁷ Принципы корпоративного управления G20/ОЭСР. https://www.ecgi.global/sites/default/files/codes/documents/G20_OECD_Principles_of_Corporate_Governance_russian.pdf

Қазақстанда ESG қағидаттарын енгізу тиімділігін арттыру үшін мынадай шаралар ұсынылады:

Мемлекеттік қолдауды күшейту: тұрақты дамуды бизнес үшін үнемді ететін ынталандыруларды әзірлеу маңызды. Бұл салықтық жеңілдіктерді, жасыл технологияларды енгізуге субсидияларды және тұрақты даму мақсаттарына (ТДМ) қол жеткізуге ықпал ететін инфрақұрылымдық жобаларды қолдауды қамтуы мүмкін.

Білім беру бастамаларын кеңейту: бизнес пен жұртшылық үшін білім беру бағдарламаларын құру ESG маңыздылығы туралы хабардарлықты арттыруға және компанияларды ең жақсы тәжірибелерге үйретуге мүмкіндік береді. Университеттермен және ҒЗИ-мен ынтымақтастық ESG бағалаудың жаңа тәсілдерін жасауға ықпал етуі мүмкін.

ESG-ді ұлттық стратегияға біріктіру: ESG мақсаттарын күнделікті бизнес тәжірибесінің бөлігі болу үшін негізгі мемлекеттік бағдарламалар мен стратегияларға қосу ұсынылады.

ESG есеп беру инфрақұрылымын дамытуды қолдау: ESG деректерін жинау, талдау және жариялау үшін бірыңғай платформа құру жеңілдетуге мүмкіндік береді

Компаниялар үшін ақпарат беру процесі және оның мүдделі тараптар үшін қолжетімділігін арттырады.

Қазақстанда ESG-бағалауды дамытуға жәрдемдесу: мемлекет ESG-бағалаулар нарығын дамыту үшін жағдайлар мен бағдарлар жасай отырып, катализатор болуға тиіс. Бұл ретте нарыққа әдіснамалар арасында көшбасшыларды дербес айқындауға мүмкіндік беру маңызды, бұл объективтілікті, бәсекелестікті және халықаралық тәжірибенің жергілікті жағдайларға тиімді бейімделуін қамтамасыз етеді.

Мүдделі тараптармен өзара іс-қимылды жандандыру: компанияларға ашықтық пен сенімділікті қамтамасыз ету үшін бизнес, мемлекет, инвесторлар және қоғам арасындағы байланысты жақсарту қажет. Тұрақты диалогтар мен талқылауларды енгізу өзекті мәселелерді анықтауға және шешуге көмектеседі.

Шағын және орта бизнесті қолдау: тұрақты даму тек ірі компаниялар үшін ғана қол жетімді болмауы керек. Кеңес беру қызметтері мен оқытуды қоса алғанда, ESG мәселелерінде ШОБ-ты қолдау үшін арнайы бағдарламалар әзірлеу ұсынылады.

Цифрландыру арқылы ашықтықты арттыру: ESG деректерін ашу үшін цифрлық технологиялар мен онлайн платформаларды енгізу есеп беру процесін айтарлықтай жеңілдетеді және стейкхолдерлердің сенімін арттырады.

Бұл ұсынымдар Қазақстанда ESG-қағидаттарын енгізу үшін қолайлы экожүйені құруға бағытталған, бұл өз кезегінде бизнестің бәсекеге қабілеттілігін арттырады және оның орнықты даму мақсаттарына қол жеткізуге қосқан үлесін нығайтады.

Зерттеу көрсеткендей, ESG деректерін ашу Бизнестің сенімділігі мен ашықтығын арттырудың маңызды құралы болып қала береді. Ол Қазақстандағы орнықты даму тәсілдерін одан әрі зерттеу және жетілдіру үшін негіз белгілейді.

7. ESGQ-дің қосымша талдау құралдары

ESGQ рейтингтік агенттігі компанияның тұрақты дамумен байланысты салалардағы беделі бизнестің өзінің ұзақ мерзімді стратегиясын қаншалықты сәтті құрып жатқанын түсінуде жоғары маңызға ие деген пікірді ұстанады.

Осы мақсаттар үшін **ESG-беделді талдау** бизнестің беделін қалыптастыру үшін онлайн-кеңістіктегі (корпоративтік сайттар, БАҚ, әлеуметтік желілер) компаниялардың ақпаратын терең талдау мен бағалаудың тағы бір құралы болып табылады.

ESG инвестициялау тәуекелдерін терең талдау сонымен қатар ESGQ авторлық әдіснамасы болып табылады²⁸. Әдістеме ESG инвестициялау тәуекелдерін бағалау үшін 130-дан астам индикаторды пайдаланады және компаниялардың осындай тәуекелдерді басқару қабілетіндегі ағымдағы мәртебесін тіркейтін **"ESG Passport"** құжатын береді.

Бұл әдіс бірнеше ерекше негізгі және маңызды параметрлерді ескереді.

Барлық тәсілдер міндетті түрде алдыңғы қатарлы халықаралық стандарттар мен әдіснамаларды, өңірлік ерекшеліктер мен ел заңнамасын ескереді.

Бағалау «ESGQ рейтингтік агенттігі» ЖШС-нің өзіндік әдіснамасы негізінде құрастырылған сараптамалық пікір болып табылады.

Бағалау тек ақпарат беру мақсатында ұсынылады және компаниялардың кредит алу қабілеті мен кез келген басқа міндеттемелерін орындауына баға бере алмайды, сондай-ақ инвестициялық ұсыным болып табылмайды.

Уақыт кеңістігіндегі көрсеткіштерді бағалау

Декаплинг (Decoupling)

Салалық бенчмарктер

Аймақтық контекст

ТДМ-ға қосқан үлес

ESG беделді бағалау

²⁸2024 жылғы 4 қазандағы №20178 "ESG-тәуекелдерді басқару деңгейін бағалау әдістемесіне" авторлық құқықпен қорғалатын объектілерге құқықтардың мемлекеттік тізіліміне мәліметтер енгізу туралы куәлік.

2-кесте. Көшбасшылар тізімі

Саладабы орны	Жалпы тізімдегі орны	Компания	Жалпы балы
1	1	Филиал "Шеврон Интернэшнл Петролиум Компани"	22
1	2	Филиал Флюор Казахстан Инк.	21
1	3	АО «АК Алтыналмас»	20,5
1	4	АО "НК Казахстан Темир жолы"	20
1	5	АО «Банк Развития Казахстана»	20
2	6	АО «Жилищный строительный сберегательный банк «Отбасы банк»	20
3	7	АО «Банк ЦентрКредит»	20
2	8	АО «КазАзот»	20
4	9	ТОО «Микрофинансовая организация ОнлайнКазФинанс»	20
3	10	ТОО «ERG Service» ("И-Ар-Джи Сервис")	19,5
5	11	АО «First Heartland Jusan Bank»	19,5
1	12	АО «Евроазиатская энергетическая корпорация»	19,5
2	13	АО «Качары руда»	19,5
3	14	ТОО «Совместное предприятие «ИНКАЙ»	19,5
4	15	АО «Шубарколь комир»	19,5
2	16	АО "НК КазМунайГаз"	19
3	17	АО «Национальная компания «QazaqGaz»	19
5	18	ТОО "Казахстанско-французское СП "Катко"	19

1-ҚОСЫМША.

ҚАЗАҚСТАННЫҢ ІРІ САЛЫҚ ТӨЛЕУШІЛЕРІНІҢ ESG ҚАҒИДАТТАРЫ МЕН ТҰРАҚТЫ ДАМУҒА БЕЙІЛДІЛІГІ БОЙЫНША КӨШБАСШЫЛАР ТІЗІМІ

Саладығы орны	Жалпы тізімдегі орны	Компания	Жалпы балы
4	19	АО "Казхтелеком"	18,5
6	20	ТОО "KAZ Minerals Bozshakol"	18,5
7	21	ТОО "KAZ Minerals Aktogay"	18,5
5	22	ТОО "Carlsberg Kazakhstan"	18,5
4	23	Consolidated Contracting Engineering & Procurement SAL	18,5
6	24	АО «Дочерняя компания Народного Банка Казахстана по страхованию жизни «Халык-Life»	18,5
7	25	АО «Нурбанк»	18,5
2	26	АО «Казахстанская компания по управлению электрическими сетями» «KEGOC»	18
2	27	АО «Пассажирские перевозки»	18
8	28	ТОО «Евразийская Группа»	18
5	29	АО "КазТрансОйл"	17,5
3	30	АО «Станция Экибастузская ГРЭС-2»	17,5
9	31	АО «Транснациональная компания «Казхром»	17,5
10	32	АО «Национальная атомная компания «Казатомпром»	17
6	33	Карачаганак Петролиум Оперейтинг	16,5
3	34	АО «Казпочта»	16
8	35	АО «Евразийский банк»	16
11	36	ТОО «Богатырь Комир»	16
7	37	АО «ПетроКазахстан Кумколь Ресорсиз»	16
6	38	АО «Транстелеком»	16

Саладығы орны	Жалпы тізімдегі орны	Компания	Жалпы балы
8	39	АО «Интергаз Центральная Азия»	15,5
12	40	ТОО «Добывающее предприятие «ОРТАЛЫК»	15,5
4	41	АО «Алматинские электрические станции»	15
9	42	АО "Народный сберегательный банк Казахстана"	15
10	43	АО «ForteBank»	15
7	44	ТОО «Детский мир - Казахстан»	15
4	45	АО «Эйр Астана»	14,5
5	46	АО «КазТрансГаз Аймак»	14
5	47	АО «СевКазЭнерго»	14
11	48	АО «Дочерняя организация Народного Банка Казахстана «Страховая компания «Халык»	13,5
8	49	ТОО "САМСУНГ ЭЛЕКТРОНИКС ЦЕНТРАЛЬНАЯ ЕВРАЗИЯ"	13,5
13	50	ТОО «Казатомпром - SaUran»	13
9	51	ТОО "Джей Ти Ай Казахстан"	13
14	52	АО «Казахстанско-Российско-Кыргызское совместное предприятие с иностранными инвестициями «ЗАРЕЧНОЕ»	13

Компаниялардың жалпы тізімі:

Қазақстан Республикасы Премьер-Министрінің орынбасары-Қаржы министрінің 2022 жылғы 15 желтоқсандағы № 1290 бұйрығы, <https://kgd.gov.kz/ru/content/perechen-krupnyh-nalogoplatelshchikov-podlezhashchih-monitoringu-1>

Жеке компанияларды бағалау мен ұсынымдар – info@esgq.kz
мекенжайына сұраныс бойынша

2-ҚОСЫМША.

САЛАЛЫҚ ТОПТАР БОЙЫНША ОЗЫҚ КОМПАНИЯЛАР ТІЗІМІ

3-кесте. Мұнай-газ саласы

Саладағы орны	Жалпы тізімдегі орны	Компания	Жалпы балы
1	1	Филиал "Шеврон Интернэшнл Петролиум Компани"	22
2	16	АО "НК КазМунайГаз"	19
3	17	АО «Национальная компания «QazaqGaz»	19
4	23	Consolidated Contracting Engineering & Procurement SAL	18,5
5	29	АО "КазТрансОйл"	17,5
6	33	Карачаганак Петролиум Оперейтинг	16,5
7	37	АО «ПетроКаззахстан Кумколь Ресорсиз»	16
8	39	АО «Интергаз Центральная Азия»	15,5

4-кесте. Энергетика саласы

Саладағы орны	Жалпы тізімдегі орны	Компания	Жалпы балы
1	12	АО «Евроазиатская энергетическая корпорация»	19,5
2	26	АО «Казахстанская компания по управлению электрическими сетями» (Kazakhstan Electricity Grid Operating Company) «KEGOC»	18
3	30	АО «Станция Экибастузская ГРЭС-2»	17,5
4	41	АО «Алматинские электрические станции»	15
5	47	АО «СевКазЭнерго»	14

5-кесте. Тау-кен өнеркәсібі

Саладағы орны	Жалпы тізімдегі орны	Компания	Жалпы балы
1	3	АО «АК Алтыналмас»	20,5
2	13	АО «Качары руда»	19,5
3	14	ТОО «Совместное предприятие «ИНКАЙ»	19,5
4	15	АО «Шубарколь комир»	19,5
5	18	ТОО "Казахстанско-французское СП "Катко"	19
6	20	ТОО "KAZ Minerals Bozshakol"	18,5
7	21	ТОО "KAZ Minerals Aktogay"	18,5
8	28	ТОО «Евразийская Группа»	18
9	31	АО «Транснациональная компания «Казхром»	17,5
10	32	АО «Национальная атомная компания «Казатомпром»	17
11	36	ТОО «Богатырь Комир»	16
12	40	ТОО «Добывающее предприятие «ОРТАЛЫК»	15,5
13	50	ТОО «Казатомпром - SaUran»	13
14	52	АО «Казахстанско-Российско-Кыргызское совместное предприятие с иностранными инвестициями «ЗАРЕЧНОЕ»	13

6-кесте. Көлік және логистика

Саладағы орны	Жалпы тізімдегі орны	Компания	Жалпы балы
1	4	АО "НК Казахстан Темир жолы"	20
2	27	АО «Пассажирские перевозки»	18
3	34	АО «Казпочта»	16
4	45	АО «Эйр Астана»	14,5
5	46	АО «КазТрансГаз Аймак»	14

7-кесте. Қаржы секторы

Саладағы орны	Жалпы тізімдегі орны	Компания	Жалпы балы
1	5	АО «Банк Развития Казахстана»	20
2	6	АО «Жилищный строительный сберегательный банк «Отбасы банк»	20
3	7	АО «Банк ЦентрКредит»	20
4	9	ТОО «Микрофинансовая организация ОнлайнКазФинанс»	20
5	11	АО «First Heartland Jusan Bank»	19,5
6	24	АО «Дочерняя компания Народного Банка Казахстана по страхованию жизни «Халык-Life»	18,5
7	25	АО «Нурбанк»	18,5
8	35	АО «Евразийский банк»	16
9	42	АО "Народный сберегательный банк Казахстана"	15
10	43	АО «ForteBank»	15
11	48	АО «Дочерняя организация Народного Банка Казахстана «Страховая компания «Халык»	13,5

8-кесте. Басқа салалар

Саладағы орны	Жалпы тізімдегі орны	Компания	Саласы	Жалпы балы
1	2	Филиал «Fluor Kazakhstan Inc. ("Флюор Казахстан Инк.")»	Строительство и строительные материалы	21
2	8	АО «КазАзот»	Химическая промышленность	20
3	10	ТОО «ERG Service» ("И-Ар-Джи Сервис")	Машиностроение	19,5
4	19	АО "Казателеком"	Телекоммуникации и информационные технологии	18,5
5	22	ТОО "Carlsberg Kazakhstan"	Пищевая промышленность	18,5
6	38	АО «Транстелеком»	Телекоммуникации и информационные технологии	16
7	44	ТОО «Детский мир - Казахстан»	Розничная торговля и дистрибуция	15
8	49	ТОО "САМСУНГ ЭЛЕКТРОНИКС ЦЕНТРАЛЬНАЯ ЕВРАЗИЯ"	Розничная торговля и дистрибуция	13,5
9	51	ТОО "Джей Ти Ай Казахстан"	Пищевая промышленность - табачная индустрия	13

ESGO

RATING AGENCY

Байланыс ақпараты

Электронды пошта

info@esgq.kz

Телефон

+7 771 996 6356